

“ Özel Hukuk İşlemlerinin (Tasarruflarının) iptaline ilişkin Davaların Vergi Hukukuna Yansımaları

Yard. Doç. Dr. Serkan AĞAR*

ÖZ

Alacaklılardan mal kaçırmak amacıyla yapılan birtakım şüpheli tasarrufların, tasarrufun iptali davası yolu ile iptal edilebilmeleri imkânı alacaklılara ve amme idarelerine tanınmıştır. Amme alacaklarının güvence altına alınması maksadına yönelik olarak 6183 sayılı kanunda tasarrufun iptali davası düzenlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: icra ve iflâs hukuku, tasarrufun iptali davası, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, amme alacağının korunması.

Jel Sınıflandırması: K34, K35, K41

HOW TAXES AFFECT THE CASE LAW CONCERNING THE ANNULMENT OF CIVIL PROCEEDINGS

ABSTRACT

It has been organized the possibility of annulment proceedings can be canceled by way of savings for the purpose of saving the suspected hijackers goods from creditors to creditors and public administrations. Safeguarding public claims of savings in case of cancellation in Law No. 6183 for the purpose of law is regulated.

Keywords: Debt enforcement and bankruptcy law, action for rescission (action for rescission of disposition, action for annulment), cause of action, Procedures for Collecting Public Law, the protection of public receivables.

Jel Classification: K34, K35, K41

* Mevlâna Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mali Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

GİRİŞ

Çağdaş vergi anlayışında vergi kaçırma olayı o kadar vaki ve yaygındır ki, tabiri caizse adeta meşru görülür.¹ Teorik olarak mümkün olmakla birlikte,² gerçekte hiçbir ekonomide vergi kaçakçılığının tamamen önlendiği görülmemiş ise de,³ vergi kaçırana veya amme borcunu ödememek maksadıyla mal kaçırana karşı hukuk düzeni amme alacaklısına çeşitli haklar vermiştir.

Amme alacağının tahsili aşamasında ihtiyatî tahakkuk, ihtiyatî haciz ve teminat gibi cebri icra karakteri ağır basan güvence önlemlerinin yanı sıra⁴ amme idaresinin elinde bazı istisnâ yetkileri de vardır. Genel olarak cebri icra hukukunda, borçlarından ötürü borçlu ancak malvarlığı ile sorumlu tutulabilir; malvarlığı ile sorumlulukta ise genel kural, borçlunun mal varlığına dâhil olduğu belirlenen malların satış yolu ile paraya çevrilerek alacağın karşılanmasıdır. Bir başka deyişle borçlunun malları doğrudan doğruya alacaklıya geçmez.⁵

Amme alacaklarının tahsilindeki usul, idarenin imtiyazlarının belki de en önemlisi olan icraî karar ve re'sen hareket yetkilerine dayanır.⁶ Bilindiği gibi, alacaklı amme idaresinin, yükümlendirme sürecinde; icraî karar, re'sen icra, önceden yürütme ayrıcalığı ve bunun sonucu olarak da hâkimin sonradan müdahalesi gibi kamu gücüne dayanan ayrıcalıklı yetkileri bulunur.

Cebren tahsil aşamasında tesis edilen idari işlemler vergi davasına⁷ konu edilebilir; buna göre, ödeme emri, tecil isteminin reddi, haciz, ihtiyatî

tahakkuk ve ihtiyatî haciz işlemlerine karşı yargı yoluna başvurulabilir. idari yargının⁸ görevi kapsamında bulunan anılan işlemlere karşı açılan davaların yanında, özel hukuku ilgilendiren, bir başka deyişle görüm ve çözüm yeri adlı yargı organları olan başka davalar da vardır; haciz işleminden sonra satışa konu edilen taşınmazlar bakımından ihalenin feshi için açılan davalar ile hükümsüz sayılan tasarrufların iptaline ilişkin davalar, adli yargıda görülür.⁹

Hazinenin, amme alacağının vadesinde ödenmemesinden doğan zararını karşılamak amacı ile bu alacağa gecikme zammı yürütülmesini öngören 6183 sayılı kanun, aynı zamanda, cebren tahsil aşamasına konu amme alacağının tahsilinin temini için birtakım güvence önlemleri getirmiştir.¹⁰ Bu önlemler, amme alacaklılarının tahsilinin amme borçlusunun davranışları nedeni ile tehlikeye girmesine yol açan, eş anlatımla mal kaçırma sayılan hukuki tasarrufların önlenmesine ilişkindir.¹¹ Bunlar arasında; ihtiyatî tahakkuk, ihtiyatî haciz, amme borçlusundan teminat istenmesi, amme alacaklısı lehine tanınan rüçhan hakkı, amme borçlusunun amme alacağını ödemekten kaçınmasına ilişkin bazı hukuki işlemlerinin iptal edilmesi bulunur.

I. İPTALE TÂBİ HÜKÜMSÜZ İŞLEMLER

Bir amme borçlusunun malvarlığı üzerindeki tasarruf yetkisi, borçlunun iflasına karar verilmesi veya mallarının haczedilmesi gibi durumlarda sınırlandırılmış olur. Tasarruf yetkisinin bu şekilde sınırlandırılacağı ihtimalini dikkate alan amme borçlusu, bu durumun önüne geçmek için mal

1 Dursun Ali Yaz: Vergide Doğru Bilinen Yanlışlar, 2. Baskı, İstanbul, 2011, s. 149.

2 "Fransa'da ücretliler, şayet az veya çok vergi kaçırın tüccar ve avukatlarla oranla hemen hiç vergi kaçırıyorlarsa bu ücretlilerin daha namuslu olmalarından değil, maddeten kaçakçılık yapmak olanağına sahip olmamalarındandır. Çünkü ücretlilerin gelirini hazineye bildiren onların işverenleridir.", Maurice Duverger: Amme Maliyesi, Çeviren: İsmail Hakkı Ülkmen, Ankara, 1955, s. 396.

3 Aykut Herakmen: Genel Vergi Kuramı, Ankara, 1976, s. 182.

4 Cebri icra hukuku, takip sürecinin yanında alacaklının korunması için gerekli güvence önlemlerini de kapsar.

5 Recai Dönmez: Vergi icra Hukukunda Haciz Yolu ile Takip, Ankara, 2005, s. 20.

6 Sıddık Sami Onar: idare Hukukunun Umumi Esasları, C. III, 3. Bası, İstanbul, 1966, s. 1645.

7 24.02.1988 tarih ve 3410 sayılı kanun ile getirilen değişiklikten sonra 06.01.1982 tarih ve 2576 sayılı Bölge idare Mahkemeleri, idare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemeleri Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun'un (RG, 20.01.1982, 17580) 6. maddesi, 6183 sayılı kanunun uygulanması bakımından sadece, genel bütçeye, il özel idareleri, belediye ve köylere ait vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları ile tarifelere ilişkin davalar bakımından vergi mahkemelerini görevlendirmiş ve böylece vergi davasının konusunun belirlenmesinde yaşanan bazı tereddütler giderilmiştir. Vergi davasının konusu ve kapsamı, vergi yargısı alanına giren vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlerin tahsil aşamasındaki uyumsuzluklar ile sınırlandırılmıştır.

8 06.01.1982 tarih ve 2576 sayılı Bölge idare Mahkemeleri, idare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun'un (RG, 20.01.1982, 17580) 13. maddesine göre, vergi mahkemelerinin göreve başlaması ile bu mahkemelerin görev alanına giren konularla ilgili olarak 6183 sayılı kanunda yer alan; "itiraz komisyonu" ve "vergiler temiz komisyonu" ifadeleri "vergi mahkemesi"; "vergi ihtilafı" deyimini "vergi davası" ve "itiraz" ibaresi de "vergi mahkemesinde dava açılması" olarak anlaşılmak gerekir.

9 Serkan Açar: Vergi Tahsilâtından Kaynaklanan Uyumsuzluklar ve Çözüm Yolları, Ankara, Şubat, 2009, s. 164.

10 Muallâ Öncel, Ahmet Kumrulu, Nami Çağan: Vergi Hukuku, Gözden Geçirilmiş, Değişiklikler İşlenmiş 23. Bası, Ankara, Eylül, 2014, s. 166.

11 Yusuf Karakoç: Kamu icra Hukukunda Tasarrufun iptali Davası, Prof. Dr. Muallâ Öncel'e Armağan, C. I, Ankara, 2009, s. 376.

kaçırmak kastıyla birtakım hukuki işlemlerle malvarlığını azaltabilir. 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'da iptal davasının konu işlemler ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş ve alacaklı amme idaresine bu gibi tasarrufların hükümsüzlüğü iddiası ile genel mahkemelerde iptal davası açma imkânı verilmiştir. Böylece kesinleşmiş amme alacağının tahsilinin önlenmesi amacıyla amme borçlusunun malvarlığını azaltma yönündeki hukuki tasarrufları geçersiz kılınmak istenmiştir. Amme borçlusu hakkında alacaklı amme idaresince yapılan cebri icra muameleleri sonucunda mevcut malvarlığının amme borcunu karşılamaya yetmediği anlaşıldığında iptal şartlarının gerçekleştiği hukuki muamelelerin (tasarrufların) hükümsüzlüğüne karar verilmesi için iptal davası açılır ve yapılan yargılama sonucunda mahkemece talep uygun görülürse amme alacağına yetecek kadar tasarrufun iptaline karar verilir. Böylece amme borçlusunun malının bulunmaması ya da malı bulunmakla beraber, borcunu karşılamaya yetmemesi durumunda amme alacağının tamamının veya bir kısmının tahsiline imkân bırakmamak maksadıyla amme borçlusu tarafından yapılan tek taraflı işlemlerle, amme borçlusunun borcunu ödememek için mal kaçırma amacını bilen ve bilmesi lazım gelen kişilerle yaptığı tüm işlemlerin tarihleri ne olursa olsun hükümsüzlüğü sağlanarak, amme alacağı tahsil edilir. iptal davasının amacı, amme borçlusunun haciz ve iflastan önce (tasarruf yetkisinin kısıtlanmadığı bir devrede) yaptığı mal kaçırma yönelik hukuki tasarruflarını, alacak miktarı için ve miktarla sınırlı olarak iptal ederek, malvarlığından çıkmış olduğu mallardan, bunlar sanki borçluya ait imiş gibi amme alacağının tahsilini sağlamaktır.¹² Tasarrufun iptali davasına ilişkin bir diğer düzenleme özel alacaklar için 2004 sayılı icra ve iflas Kanunu'nda (iik) vardır. 6183 sayılı kanunun 24 ve onu izleyen maddelerinde iik'nun 277 ve devamı maddelerinde düzenlenen iptal davasına benzer bir dava türü getirildiği görülür. Alacaklı amme idaresi tasarru-

fun iptalini gerektiren şartların oluştuğunu tespit ettiği takdirde tasarrufun iptali davasını açmak zorundadır. Zira tasarruf işleminin iptali ancak mahkeme kararı ile mümkündür. Davanın açılıp açılmaması konusunda alacaklı amme idaresinin takdir hakkı yoktur.

Amme borçluları, bazen, alacaklıların alacaklarını elde etmelerine engel olmak maksadı ile mallarını elden çıkarmaya ve bu şekilde alacaklıların teminatı olan malvarlıklarını eksiltmeye teşebbüs ederler. İşte borçlu, kanun koyucunun kabul etmediği bir şekilde alacaklı zararına malvarlığını azaltırsa, buna yönelik tasarruflar iptal edilir. Özel hukuk alacakları bakımından iik'nun 277 vd. maddeleri, amme alacakları için ise 6183 sayılı kanunun 24 ilâ 31. maddelerinde sayılan tasarrufların hükümsüz sayılarak iptal edilmesi mümkündür.¹³ iptal davası, amme alacağının korunması amacı ile bazı tasarruf ve işlemlerin hükümsüz sayılmasının doğal sonucudur.¹⁴ Tasarrufun iptali davası, genel mahkemelerde (asliye hukuk mahkemelerinde) açılan bir eda davası niteliğinde olup, aynî değil,¹⁵ amme idaresinin alacağına ilişkin nispi nitelikte kanundan doğan şahsi bir hakka dayanır.¹⁶ 6183 sayılı kanunun 24. maddesinde "açılır" şeklinde bir ifade bulunduğundan, aynı kanunun 27 ilâ 30. maddelerinde belirtilen tasarrufların hükümsüz sayılması için aranan şartların varlığının tespit edilmesi durumunda amme alacaklısı idare, tasarrufun iptali davasının açmak zorundadır. Eş anlatımla, bu konuda alacaklı amme idaresinin takdir yetkisi veya seçimlik hakkı yoktur.¹⁷ iptal davası; alacaklı amme idaresine alacağını tahsil imkânı sağlayan nispi nitelikte kanundan doğan şahsi davalarıdır.¹⁸

Kamu icra hukukunda amme alacağının eksiksiz olarak tahsilini sağlama amacıyla kabul edilmiş olan tasarrufun iptali davası, amme borçlusu tarafından yapılan ve muvazaalı sözleşmelerden farklı olarak hukuken geçerli, fakat kanunda belirtilen niteliklere sahip olan tasarruftan/işlemden yarar-

¹² Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 30.10.2002 tarih ve 2002/15-849-861 sayılı kararı; Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 18.05.2004 tarih ve 2004/1383-2791 sayılı kararı; Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 30.01.2002 tarih ve 2001/4239 Esas, 2002/421 Karar sayılı kararı; Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 18.03.2002 tarih ve 2002/531-1173 sayılı kararı; Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 19.02.1990 Tarih ve 1989/4146 Esas, 1990/639 Karar sayılı kararı; Yargıtay (17). Hukuk Dairesi'nin 14.07.2011 tarih ve 2011/5563-7537 sayılı kararı; Ali Güneren: Tasarruf iptal Davaları, Ankara, Mayıs, 2008, s. 693; Erdoğan Öner: Vergi Hukuku, 5. Baskı, Ankara, Şubat, 2015, s. 179; Muharrem Özdemir: Vergi icra Hukuku, İstanbul, Ağustos, 2014, s. 114; Mustafa Lütü Tombaloğlu: Amme Alacaklarının Takip ve Tahsil Usulü, Ankara, Ocak, 2011, s. 298.

¹³ Açar, a.g.e., s. 201.

¹⁴ S. Ateş Oktar: Vergi Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş 10. Baskı, Eylül, 2014, s. 316.

¹⁵ Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 21.10.2004 tarih ve 2004/3131-5291 sayılı kararı.

¹⁶ Özdemir, a.g.e., s. 124; Tombaloğlu, a.g.e., s. 300.

¹⁷ Turgut Candan: Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, Ankara, 2007, s. 153.

¹⁸ Seri: A, Sıra No: 1, Tahsilat Genel Tebliği, ikinci Bölüm, VI, RG, 29.06.2008, 26921.

lanan kişiler arasında geçerli olan (sahte olmayan) işlemlere karşı açılır.¹⁹ Tasarrufun iptali davasının amacı, borçlunun mal kaçırmaya yönelik olarak yapmış olduğu hukuki işlemleri davacı amme alacaklısı bakımından hükümsüz sayarak, borçlunun iptali istenen işlemler aracılığıyla malvarlığından çıkarmış olduğu mallar üzerinden cebren takip yoluyla amme alacağının tahsiline imkân sağlanmasıdır.²⁰ Alacaklı amme idaresinin dava açmadan bu gibi tasarrufları hükümsüz sayarak cebren tahsil işlemleri yapması (örneğin amme borçlusunun taşınmazını devrettiği üçüncü kişinin malını haczetmesi) mümkün olmayıp, bu durum fonksiyon gaspı teşkil eder.²¹

Tasarrufun iptali davası açılabilmesi, amme borçlusu tarafından yapılan tasarrufun hükümsüz sayılabilmesi için 6183 sayılı kanunun 27 ilâ 30. maddelerinde aranılan şartların varlığına bağlı olup, bu şartların somut olayda tahakkuk ettiğini ispat külfeti davayı açan alacaklı amme idaresindedir.²² Yapılan takipte, amme borçlusunun, tasarrufun iptali davasına konu olabilecek tasarrufları dışında kalmış malvarlığından tahsil imkanı bulunduğu veya teminat alınabildiğinde tasarrufun iptali davası açılmasında hukuki yarar yoktur.²³

6183 sayılı kanunun 27. maddesine göre; amme alacağını ödememiş borçlulardan, süresinde veya hapisle tazyikine karşın mal beyanında bulunmayanlarla, malı bulunmadığını bildiren veya beyan ettiği malların borcuna yetmediği anlaşılanların ödeme süresinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıl içinde veya ödeme süresinin başlamasından sonra yaptıkları bağışlamalar ve ivazsız tasarruflar hükümsüzdür. Aynı kanunun 28. maddesine göre ise;

- Üçüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) kan hısımları ile eşler ve ikinci dereceye kadar (bu derece dâhil) sıhrî hısımlar arasında yapılan ivazlı tasarruflar,
- Sözleşmenin yapıldığı sıradaki değerine göre amme borçlusunun ivaz olarak pek aşağı bir fiyat kabul ettiği sözleşmeler,
- Amme borçlusunun kendisine veya üçüncü bir şahıs yararına kaydı hayat şartı ile irat

ve intifa hakkı tesis ettiği sözleşmeler,

“bağışlama” olarak kabul edilip hükümsüzlüğü öne sürülebilir.

Yine, 6183 sayılı kanunun 29. maddesine göre; amme alacağını ödemeyen borçlulardan süresinde veya hapisle tazyikine karşın mal beyanında bulunmayanlarla, malı bulunmadığını bildiren veya beyan ettiği malların borcuna yetmediği anlaşılanların ödeme süresinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıl içinde veya ödeme süresinin başlamasından sonra yaptıkları tasarruflardan; borçlunun teminat göstermeyi önceden taahhüt etmiş olduğu haller hariç olmak üzere,

- Amme borçlusu tarafından mevcut bir borcu temin için yapılan rehinler,
- Borca karşılık para veya olağan ödeme araçlarından başka bir şekilde yapılan ödemeler,
- Vadesi gelmemiş bir borç için yapılan ödemeler,

“hükümsüz” sayılır.

Amme borçlusunun malı bulunmadığı veya borca yetmediği takdirde amme alacağının bir kısmının veya tamamının tahsiline imkân bırakmak amacı ile amme borçlusu tarafından yapılan tek taraflı işlemlerle amme borçlusunun maksadını bilen veya bilmesi gereken kimselerle yapılan bütün muameleler ise, 6183 sayılı kanunun 30. maddesine göre, tarihleri ne olursa olsun, hükümsüzdür.

Amme borçlusunun bahsedilen işlem ve sözleşmelerinin iptali için genel hükümlere dayanılarak adli yargıda dava açılır. 6183 sayılı kanunda özel bir yetki kuralı yer almadığından iptal davasında yetkili mahkeme 6100 sayılı HMK’ya göre tayin ve tespit edilir. 6183 sayılı kanunun 25. maddesine göre, iptalin muhatabı, amme borçlusu ile hukuki muamelede bulunan veya amme borçlusu tarafından kendilerine ödeme yapılan kimseler ile bunların mirasçıları ve kötüniyet sahibi diğer üçüncü kişilerdir. Bunlar dışında kalan diğer üçüncü kişiler aleyhine dava açılabilmesi, dava açılacak kişinin kötüniyetli olmasına bağlıdır. Eş anlatımla,

¹⁹ Karakoç, a.g.m., s. 378.

²⁰ Yusuf Karakoç: Genel Vergi Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 7. Baskı, Ankara, 2014, s. 658.

²¹ Candan, a.g.e., s. 152.

²² A.g.e., s. 154.

²³ Karakoç, a.g.m., s. 383.

iptal konusu bir tasarrufa konu olan bir malı alan bir kimse, bu malı borçlunun bu durumunu bilen veya bilmesi gereken birine temlik ederse, malı temellük eden aleyhine de dava açılabilir. iade ile yükümlü olanların mirasçıları aleyhine, kötünüyet şartı aranmaksızın dava açılabilir. iflas halinde veya mirasın resmi tasfiyesinde dava, iflas masası ve tasfiye memurlarına açılır. Savunmasının alınması ve göstereceği delillerin tartışılması bakımından amme borçlusunun davaya dâhil edilmesi mümkündür.²⁴ iptal davasının açılabilmesi için takip konusu amme alacağının vadesinin (ödeme gününün) gelmiş (muaccel) olması ve borçlunun malvarlığından tahsil edilememesi (vadesinde ödenmemiş, mal beyanında bulunulmamış veya bildirilen malların borcu karşılamaya yetmemiş olması) gerekir.²⁵

6183 sayılı kanunun 26. maddesine göre aynı kanunun 27, 28, 29 ve 30. maddelerindeki tasarruflar gerçekleştikten beş yıl sonra iptal davası açılmaz. 6183 sayılı kanunun ivazsız tasarrufların hükümsüzlüğüne dair 27. maddesi ile hükümsüz sayılan diğer tasarruflar ile ilgili 29. maddesindeki iki yıl şartı, kamu alacağının ödeme süresinin başladığı tarihten geriye doğru hangi sürede yapılmış tasarrufların iptalinin istenebileceğine ilişkindir. Bu hükümlere göre açılacak davalarda hak düşürücü sürenin hesabında tasarrufun gerçekleştiği tarihten itibaren beş yıllık süre dikkate alınır.²⁶ 6183 sayılı kanunun 26. maddesi zamanaşımı itibariyle düzenlenmişse de, buradaki sürenin "hak düşürücü süre" olarak değerlendirilmesi gerekir.²⁷ 6183 sayılı kanunda süreyi durduran veya kesen sebeplerle ilgili olarak herhangi bir belirleme yapılmamış olması da bunu gösterir. Yargıtay da, 6183 sayılı kanun uyarınca amme alacağından dolayı en geç tasarrufun yapıldığı tarihten itibaren beş yıl içinde iptal davası açılabilmesi ve bu sürenin "hak düşürücü süre" olduğu görüşündedir.²⁸

iptal davası kabul edildiğinde alacaklı amme idaresi davaya konu mal üzerinde cebri icra yoluyla alacağını tahsil edebilme hakkını kazanır. Davanın konusu taşınmaz ise, davalı üçüncü şahıs adına görünen tapu kaydının düzeltilmesine gerek kalmaksızın o taşınmazın haczi ve satışı istenebilir. 6183 sayılı kanunun 31. maddesi uyarınca iptal davasına konu tasarruf ve muameleden yararlananlar kazandıklarını elden çıkarmışlarsa, mahkemece takdir edilecek bedeli ödemek zorundadırlar.

Alacaklı amme idaresi, asliye hukuk mahkemesinde doğrudan tasarrufun iptali davası açabileceği gibi, açılmış bir istihkak davasına karşılık dava olarak da tasarrufun iptali davası açabilir. Eş anlatımla, tahsil dairesinin yaptığı hacze karşı üçüncü kişilerin istihkak davası açması ve alacaklı amme idaresinin hacizli malın borçluya ait olduğu iddiasında olması halinde, karşılık dava şeklinde tasarrufun iptali davası açılabilir.²⁹ 6183 sayılı kanunun 24. maddesine göre, amme alacağının tahsili için açılan tasarrufun iptali davaları öncelikle olarak görüleceğinden, bu davalara adli tatil içerisinde de ve diğer davalardan öncelikli olarak (takdimen) bakılır.

II. DAVA ŞARTLARI

1. Kamu Alacağının Kesinleşmiş ve Vadesinde Ödenmemiş Olması

Tasarrufun iptali davasının açılabilmesi için amme alacağının kesinleşmiş ve vadesinde ödenmemiş olması gerekir.³⁰ Tasarrufun iptali davasında amme alacağının kesinleşmesi, davanın dinlenebilme koşuludur.³¹ Henüz kesinleşmemiş bir amme alacağı için tasarrufun iptali davası açılmaz. Tasarrufun iptali davalarında amme alacağının kesinleşmiş olmasının dava şartı olarak kabul edilmesi zorunludur.³² Amme alacağının kesinleşmiş olup olmadığı mahkeme tarafından resen

²⁴ Karakoç, a.g.e., s. 660; Karakoç, a.g.m., s. 382-383; M. Kâmil Mutluer: Vergi Genel Hukuku, İstanbul, Ocak, 2006, s. 457-458.

²⁵ Karakoç, a.g.e., s. 658; Doğan Şenyüz; Mehmet Yüce, Adnan Gerçek: Vergi Hukuku (Genel Hükümler) 6. Baskı, Bursa, 2015, s. 320-321.

²⁶ Açar, a.g.e., s. 202.

²⁷ Aynı yönde bkz. Mahmut Coşkun: Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, Güncellenmiş 2. Baskı, Haziran, 2013, s. 272; Şenyüz, Yüce, Gerçek, a.g.e., s. 322.

²⁸ Yargıtay (10). Hukuk Dairesi'nin 04.06.2009 tarih ve 2008/2457 Esas, 2009/ 10184 Karar sayılı kararı. Öğretide bu sürelerin "zamanaşımı" süresi olduğu savunulmuştur, bkz. Oktar, a.g.e., s. 316; Öncel, Kumrulu, Çağan, a.g.e., s. 168.

²⁹ Karakoç, a.g.m., s. 382.

³⁰ "Tüzel kişilerden tahsil edilemeyen amme alacaklarının kanuni temsilcileri hakkında ödeme emri tebliğ edilip borç kesinleştikten sonra tasarrufun iptali davası açılarak borç tahsil edilmelidir.", Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 26.04.2007 tarih ve 2006/5416 Esas, 2007/2766 Karar sayılı kararı.

³¹ Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 30.09.1997 tarih ve 1997/4069-4067 sayılı kararı.

³² Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 24.12.2003 tarih ve 2003/5014-6213 sayılı kararı.

araştırılır.³³ Amme alacağı tahakkuk etmeden ve vadesi gelmeden tahsil edilmesi mümkün olmadığından, ihtiyaten tahakkuk ettirilerek ihtiyatî haciz uygulanan amme alacağı için tasarrufun iptali davası açılmaz.³⁴

Amme alacaklarının niteliklerine göre doğum şekli farklı olmasına rağmen kesinleşme yöntemi aynıdır. VUK'nun 19. maddesine göre; vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayın vukuu veya hukuki durumun tekemmülü ile amme idaresinin vergi alacağı doğar. Amme alacağının varlığı için öncelikle amme alacağını doğuran olayın meydana gelmesi şarttır. Buna dayanılarak amme idaresince yapılacak tarhiyatın (VUK m. 20) mükellefe tebliği zorunludur (VUK m. 21). Bu tebliğ üzerine yasal süresinde mükellefin itirazda bulunmamış olması veya vergi mahkemesi nezdinde açılan davanın sonucuna göre amme alacağı kesinleşmiş olur. ihtiyati tahakkuk işlemine dayalı olarak iptal davası açılmaz.

2. Kamu Alacağının Tahsilinin Mümkün Olması

Tasarrufun iptali davasının açılabilmesi için alacaklı amme idaresinin vadesinde ödenmeyen amme alacağının tahsiline yönelik olarak yaptığı takip işlemlerinin sonuçsuz kalması ve alacağın teminata bağlanmamış olması şarttır. Ayrıca amme borçlusu hakkında yapılan icra takibi ile haczedilen malların borca yeter miktarda olup olmadığı belirlenmelidir. Haczedilen malların değeri amme alacağına yetiyor ise, tasarrufun iptali davası açılmaz.

6183 sayılı kanunun 76/1 maddesine göre, amme borçlusunun haczedilebilir mallarının bulunmaması veya elde edilen malların takdir edilen rayiç değer toplamının amme alacağını karşılamadığı durumlarda, amme borçlusunun aciz halinde

sayılır. Kamu icra hukukunda genel icra hukukunda yer alan borçlunun malvarlığının, borcu kısmen veya tamamen karşılamadığını gösteren geçici veya kesin aciz belgesi yer almaz.³⁵ Ancak, uyumsuzluk konusu edilen durumlarda, mahkemenin, tahsil dairelerinden amme alacaklarının ne şekilde tahsil edilemediğinin ispat edilmesini talep etmesi mümkündür. Alacaklı amme idaresi, amme alacağının tahsil edilmediğini, borçlunun haczedilebilir başka bir malı bulunmadığını belirleyen haciz tutanağı ve 6183 sayılı kanunun 75. maddesine göre düzenlenen aciz fişi ile belgelendirebilecekleri gibi, mal bildiriminde bulunulmadığını da delil olarak gösterebilir.³⁶

Genel icra hukuku kapsamında açılan tasarrufun iptali davalarında iİK'nın 277. maddesi çerçevesinde borçlu hakkında alınmış olan geçici veya kesin aciz belgesinin (vesikasının) bulunması dava ön şartı olmasına rağmen, kamu icra hukukundan kaynaklanan tasarrufun iptali davalarında aciz belgesine gerek yoktur. Zira 6183 sayılı kanunda aciz belgesi ibrazını zorunlu kılan bir hüküm yoktur.³⁷ Ancak amme borçlusunun aciz halinin belirlenmesi bakımından 6183 sayılı kanunun 75. maddesinde yer alan düzenlemeye göre, yapılan takip sonunda borçlunun haczedilebilir malı olmadığı veya haczedilen malların satış bedeli borcu karşılamadığı takdirde, borçlu aciz halinde sayılır.³⁸ Tasarrufun iptali davası açılabilmesi için aciz belgesinin varlığı dava şartı değil ise de, süresinde mal beyanında bulunulmaması, haczedilebilir malının bulunmadığının belirtilmesi veya beyan edilen veya resen belirlenen malların takdir edilen kıymetlerine göre borca yetmeyeceğinin anlaşılması halinde,³⁹ amme borçlusunun aciz halinde olduğu kabul edilmelidir.⁴⁰ Amme borçlusunun haczedilen taşınır mallarının borcunun tamamını karşılamadığını gösteren haciz tutanağı, geçici aciz belgesi niteliğindedir ve alacaklıya tasarrufun iptali davası açabilme imkânı sağlar. Bu durumda,

33 "İvazsız tasarruflar ve bağışlama sayılan tasarruflar ile ilgili olarak açılan iptal davasının devamı sırasında borçlu tarafından vergi mahkemesinde dava açması halinde, vergi mahkemesinde devam eden davanın sonucunun beklenmesi ve oluşacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekmektedir. Dava süresince vergi tahsilatı durdurulduğuna göre; iptal davasının açıldığı tarihte vergi alacağının kesinleşmediğinden bahisle dava reddedilmemeli ve sonucu beklenilmelidir.", Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 29.06.1995 tarih ve 1994/6377 Esas, 1995/76 Karar sayılı kararı.

34 Candan, a.g.e., s. 147; Yılmaz Özbacı: Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Yorum ve Açıklamaları, Ankara, Ocak, 2005, s. 24.

35 "6183 sayılı kanunun 24 ve ardından gelen maddelerinde iİK'nın 277. maddesinde olduğu gibi aciz vesikası ibrazını zorunlu kılan bir hüküm bulunmamaktadır. Süresinde mal beyanında bulunmayanlar ile haczi kabil malı olmadığını bildiren ya da beyan ettiği malın takdir edilen kıymetlerine göre borca yetmediği anlaşılan kamu borçlularının aciz halinde oldukları kabul edilerek iptal davası açılabilir.", Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 24/06/2003 tarih ve 2003/1643-3472 Karar sayılı kararı.

36 H. Hüseyin Savaş: Kamu Alacaklarında iptal Davası (II), Mükellefin Dergisi, S. 87, Mart, 2000, s. 121-129.

37 Coşkun, a.g.e., s. 260-261.

38 Karakoç, a.g.m., s. 387.

39 Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 27.09.2005 tarih ve 2005/2722-5004 sayılı kararı.

40 İzzet Karataş; Erol Ertekin: Tasarrufun iptali Davaları, Ankara, 1998, s. 319.

haciz sırasında, borçlunun borcuna yetmeyecek miktarda malı tespit edilmiş ise, düzenlenen haciz tutanağının geçici aciz belgesi olarak kabul edilmesi gerekir.⁴¹

III. DAVANIN KONUSU

1. Genel Olarak

6183 sayılı kanunun 27, 28, 29 ve 30. maddelerine göre, iptal davasına konu olabilecek tasarruflar; tümü hukuken geçerli kabul edilip, ivazsız ya da bağışlama sayılan tasarruflar, hükümsüz sayılan diğer tasarruflar ile amme alacağının tahsiline imkân bırakmamak amacıyla yapılan tasarruflardır.⁴² Mahkeme kararına göre yapılan devirler ya da cebri icra yoluyla satışlar tasarrufun iptali davasına konu edilemez.

Tasarruf muamelesi, bir kimsenin malvarlığının aktifinde var olan haklarda, bir başka kimse yararına almayı, değiştirmeyi veya sınırlamayı gerektiren işlemdir. 6183 sayılı kanunun 27, 28, 29 ve 30. maddeleri, iptal davasına konu olan tasarruf işlemlerine ilişkindir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- ivazsız tasarruflar (m. 27)
- Bağışlama sayılan tasarruflar (m. 28)
- Hükümsüz sayılan diğer tasarruflar (m. 29)
- Amme alacağının tahsiline imkân bırakmamak maksadıyla yapılan tasarruflar (m. 30)

2. Kamu Borçlusunun ivazsız Tasarrufları

a. ivazsız Tasarruflar

Malı satan, malı karşı tarafa teslim etme davranışını (edim), malı satın alandan bir bedel (karşı edim) almaksızın yerine getiriyor ise ve hukuken böyle davranmasını gerektirecek bir zorunluluk da yoksa, bu tür bir tasarruf işleminin ivazsız (karşılıksız) olduğu kabul edilir.

Amme alacağını ödemeyen amme borçlusunun malvarlığının borcunu karşılamaması halinde, ödeme süresinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıl içinde veya ödeme süresinin başlamasından sonra yaptığı ivazsız tasarruflar hükümsüzdür. Bir

tasarrufun ivazsız olup olmadığı, özel hukuk hükümlerine göre belirlenir. Karşılığında herhangi bir şey alınmadan yapılan her türlü ekonomik değer intikali ivazsız tasarruftur. Bunların başında bağışlama vardır. Bağışlama, bağışlayanın tek tarafı irade beyanı ile sonuç doğuran bir özel hukuk işlemdir. Bağışlamada, bağışlayanın bağışlanandan bağışlama karşılığında aldığı herhangi bir karşılık (ivaz) yoktur. Amme borçlusu tarafından yapılan bağışlama, kime yapılırsa yapılsın, 6183 sayılı kanundaki şartların gerçekleşmesi halinde, amme alacaklısı açısından hükümsüz sayılır.

6183 sayılı kanunun 27. maddesinde belirtilen ivazsız tasarruflar, hukuken bağışlama niteliğinde olmayıp, herhangi bir karşılık (ivaz) alınmadan yapılan hukukî işlemlerdir. Eş anlatımla, ivazsız tasarruflar; bağışlama dışında kalan, fakat bir karşılık alınmaksızın ekonomik değer devrine ilişkin olan tasarruflardır. Bunun yanında esasen ivazlı olan bir takım devir işlemlerinin de, amme alacağının tahsiline engel olmak amacıyla göstermelik devirlere yol açılmaması gerekçesiyle, bağışlama saymak suretiyle ivazsız tasarruf olarak nitelendirilip tasarrufun iptali davasına konu edilmesi kabul edilmiştir.

ivazsız tasarrufun iptal edilebilmesi, tasarrufun, ödeme süresinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıllık süre içinde yapılmış olmasına bağlıdır. Ödeme süresinin başlamasından geriye doğru iki yıllık süreden daha önce yapılan bir tasarrufun iptali için açılan dava dinlenemez.

b. Bağışlama Hükümünde Olan Tasarruflar

Bir ivaz karşılığında olmasına rağmen amme borçlusunun bazı tasarrufları bağışlama sayılır. 6183 sayılı kanunun 27. maddesinin uygulanması bakımından amme borçlusunun aşağıdaki tasarrufları bağışlama hükmündedir:

- Üçüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) kan hısımları (oğlu, kızı, annesi, babası, kardeşleri, amcası, dayısı, halası ve teyzesi) lehine yaptığı tasarruflar,⁴³

- Eşi lehine yaptığı tasarruflar,⁴⁴

- ikinci dereceye kadar (bu derece dâhil) sıhrı

⁴¹ Savaş, a.g.m., s. 121.

⁴² "Satış vaadi işlemine karşı tasarrufun iptali davası açılmaz. Ancak satış vaadinin tapuya şerh edilmesi halinde, bunun tasarrufun iptali davasına konu edilmesi mümkündür.", Karataş, Ertekin, a.g.e., s. 337.

⁴³ "Davalı borçlu kaza tarihi olan 19.02.1998 tarihinden hemen sonra maliki olduğu, kazaya karışan ... plakalı aracı 02.03.1998 tarihinde amcası olan davalı ...'a trafikte devretmiştir. Somut olayda davalı üçüncü kişi borçlunun amcası olup, yasal karinenin aksini kanıtlamadığından ve tasarruf tarihi ile takip tarihi arasında 5 yıllık hak düşürücü süre de gerçekleşmediğinden iptal koşullarının gerçekleşmiş olması nedeniyle davanın kabulü ve davaya konu tasarrufun iptaline karar verilmesi gerekir.", Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 31.01.2006 tarih ve 2005/8010 Esas, 2006/364 Karar sayılı kararı.

(kayın) hısımları (kayınbabası, kaynanası, kayınbiraderleri ve baldızları) lehine yapmış olduğu ivazlı tasarruflar.⁴⁵

- Verdiği malın akdin yapıldığı sıradaki değerine göre amme borçlusunun ivaz olarak pek aşağı bir fiyat kabul ettiği akitler,⁴⁶

- Borçlunun kendisine yahut üçüncü bir şahıs menfaatine kaydı hayat şartıyla irat ve intifa hakkı tesis ettiği akitler.

Amme borçlularının bazı tasarrufları, hukuken bağışlama niteliğinde olmamasına rağmen, 6183 sayılı kanunda belirtilen şartları taşımaları halinde amme alacaklısı bakımından bağışlama sayılır. Bu şekilde amme alacağının tahsilini engelleyen ivazlı intikaller de bağışlama sayılarak iptal davasına konu edilebilir. 6183 sayılı kanunun 28. maddesinde belirtilen tasarruflar, aksinin ispatı mümkün olmayan bir kanuni karine olarak bağışlama kabul edilir. Dolayısıyla söz konusu hükmün uygulandığı uyumsuzluklarda, borçlu ile tasarrufta bulunan kimselerin kötü niyetli olup olmadıkları dava koşullarından olmadığı gibi, iyi niyetli olup olmaları da sonucu değiştirmeye yönelik bir etken olarak kabul edilmediğinden, mahkemenin bu nitelikteki sübjektif unsurlar üzerinde durmaması isabetli olur.⁴⁷

bb. Kan ve Sihri Hısımlar Arasında Yapılan Tasarruflar

Amme borçlusunun,

- Üçüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) kan hısımları (oğlu, kızı, annesi, babası, kardeşleri, amcası, halası, dayısı, teyzesi),

- Eşi,

- ikinci dereceye kadar (bu derece dâhil) sıhrî

(kayın) hısımları (kayınpederi, kayınvalidesi, gelini, damadı, kayınbiraderleri ve baldızları),

ile yapmış olduğu ivazlı tasarruflar, bağışlama sayılan tasarrufların ilk grubunu oluşturur.

Amme borçlusu ile kanunda belirtilen hısımları arasında yapılan tasarruflar amme alacağının tahsilini engellemek amacıyla ivazlı olarak yapılmış gibi gösterilebilir. Alacaklı amme idaresi tarafından böyle bir tasarrufun amme alacağının tahsilini engellemek amacıyla yapıldığını ispat etmesindeki güçlüğü dikkate alan kanun koyucu yakın hısımlar arasında yapılan ivazlı tasarrufları bağışlama saymıştır.

6183 sayılı kanunda belli derecedeki kan ve sıhrî hısımlara yapılan devir ve satışlar, bağışlama sayılmıştır. Bu düzenleme; iik'nun "Ana, baba ile evlat ve karı-koca arasında yapılan ivazlı tasarruflar" şeklindeki 278. maddesinden daha geniş kapsamlıdır. 6183 sayılı kanunda borçlunun belirli derecedeki hısımlarının bu yakınlıkları, borçlunun durumunu bilmelerine karine oluşturur.⁴⁸ iik'nun 278. maddesinde "evlat edinen ile evlatlık arasında yapılan ivazlı tasarruflar" ibaresi yer almasına rağmen, 6183 sayılı kanunun 28. maddesinde böyle bir düzenleme olmadığından, amme borçlusunun evlatlığı ile yapmış olduğu ivazlı tasarrufun iptali söz konusu olduğunda 28. madde değil, genel bir hüküm içeren 30. maddenin uygulanmalıdır.⁴⁹

Örnek⁵⁰

Borçlu Bilal, maliki olduğu Ankara ili Altındağ ilçesi'nde kain 2743 ada, 1 parsel sayılı (3) numaralı bağımsız bölümü, 22.11.1999 tarihinde Kamile'ye kayden satmıştır. Borçlu ile doğrudan tasarrufta bulunan Kamile, borçlunun öz oğlu Bülent ile evli iken 21.10.1999 tarihinde Bülent'ten boşanmıştır.

44 "(...) haciz veya acizden evvelki iki yıl içinde karı ve koca arasında yapılan ivazlı tasarruflar, bağışlama hükmünde olup, batıldır. ...'nin borçlu eşinin acz içerisinde olduğunu ve mevcutlarını eksilttiğini bilebilecek durumda olması sebebiyle tasarrufun iptali gerekir.", Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 05.06.2003 tarih ve 2003/1856 Esas, 2003/3025 Karar sayılı kararı.

45 "Davalı borçlunun borcun doğumundan sonra baldızı olan davalı N... 'ye yaptığı ivazlı tasarruf, bağışlama hükmünde olup iptale tabi olduğundan, davalı vekilinin temyiz itirazları yerinde görülmemiştir.", Yargıtay (17). Hukuk Dairesi'nin 10.03.2008 tarih ve 2007/4366 Esas, 2008/1138 Karar sayılı kararı; "Davalılar enişte ve kayınbirader olarak ikinci derecede sıhrî hısım bulunduklarından yapılan işlem bağışlama hükmündedir.", Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 09.11.1992 tarih ve 1992/5656-5193 sayılı kararı.

46 "Mahkemece satılan taşınmazın rayiç değeri bilirkişi vasıtası ile belirlenmeli, tapuda gösterilen miktar ile arasında fahiş fark bulunup bulunmadığı araştırılarak sonucuna göre koşullar oluştuysa tasarrufun iptaline karar verilmelidir.", Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 05.07.1999 tarih ve 1999/2586 Esas, 1999/2903 Karar sayılı kararı; "Davalı borçlu taşınmazını diğer davalıya 20.05.1999 tarihinde 2.000.000.000-TL bedelle satmıştır. Oysa taşınmazın bu tarihteki gerçek değerinin 4.810.000.000-TL olduğu bilirkişi raporu ile saptanmıştır. Borçlunun ivaz olarak pek aşağı bir fiyat kabul etmesi nedeniyle tasarruf bağışlama niteliğinde ve hükümsüzdür." Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 16.12.2003 tarih ve 2003/6282 Esas, 2003/6029 Karar sayılı kararı.

47 Tombaloğlu, a.g.e., s. 325.

48 Karakoç, a.g.m., s. 390.

49 Karataş, Ertekin, a.g.e., s. 343.

50 Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 19.11.2003 tarih ve 2003/4277-5571 sayılı kararı.

Üçüncü kişi Kamile, borçlu Bilal'in ikinci derecede sıhri (kayın) hışmıdır. TMK hükümlerine göre, boşanma, hısımlığı ortadan kaldırmaz. Yapılan tasarruf, ivazlı da olsa, bağışlama hükmünde olup, 6183 sayılı kanunun 28. maddesine göre alacaklı yönünden geçersizdir. Borçlunun gelini olan Kamile'nin, onun kendisiyle yaptığı tasarruftaki amacını ve ekonomik durumunu bilmemesi hayata olağan akışına uygun değildir.

cc. Sözleşmenin Yapıldığı Tarihe Göre Pek Aşağı Bir Bedelin Kabul Edildiği Sözleşmeler

Amme borçlusunun verdiği malın, sözleşmenin yapıldığı tarihteki değerine göre bedel olarak pek aşağı bir fiyat kabul ettiği sözleşmeler, bağışlama sayılır.⁵¹ Bu tür sözleşmelerin bağışlama sayılabilmesi için, amme borçlusu tarafından, karşı tarafa devredilen malın sözleşmenin yapıldığı tarihteki değeri ile bu malın teslimi karşılığında kabul edilen bedel arasında normal sayılamayacak (fahiş) bir farkın bulunması ve bu farkın kamu borçlusunun aleyhine olması gereklidir. Mal aslında bir bedel karşılığında devredilmiştir; ancak alınan bedel, malın o tarihteki değeri karşısında önemsiz kalmaktadır. Kanun, bu durumu ifade etmek için pek aşağı tabirini kullanmıştır.⁵²

Amme borçlusu tarafından mülkiyeti devredilen malın sözleşmenin yapıldığı tarihteki değerinin nasıl belirleneceği hususunda 6183 sayılı kanunun 27 ve 28. maddelerinde herhangi bir düzenleme yoktur. Bu durumda, emsal bedelin tespiti gerekir. Malın emsal değeri; alacaklı amme idaresi tarafından yapılır. Alacaklı amme idaresi, malın değerini, takdir komisyonu aracılığıyla ya da bizzat kendisi belirleyebilir. Ancak alacaklı amme idaresi tarafından açılan tasarrufun iptali davasında, alacaklı amme idaresinin yaptığı ya da yaptırdığı emsal değer tespitinin gerçeğe uygun olup olmadığının takdiri, davaya bakmakla görevli ve yetkili mahkemeye aittir.⁵³ Eş anlatımla mahkeme, alacaklı amme idaresi tarafından belirlenen emsal değer ile bağlı olmayıp, yaptıracağı bilirkişi incelemesi

neticesinde bu değeri yeniden belirleyebilir. Devamlılık arz eden yargısal uygulamalarla taşınmazın tapuda gösterilen satış değeri ile keşfen belirlenen gerçek değeri arasında bir misli ve daha fazla farkın bulunduğu hallerde fahiş farkın bulunduğu kabul edilmiştir.⁵⁴

Örnek⁵⁵

Borçlu 848 ada, 10 parsel sayılı taşınmazı diğer davalı İbrahim'e 20.05.1999 tarihinde 2.000.000-TL bedelle satmıştır. Oysa taşınmazın bu tarihteki gerçek değerinin 4.810.000-TL olduğu bilirkişi raporu ile saptanmıştır. Borçlunun ivaz olarak pek aşağı bir fiyat kabul etmesi nedeniyle tasarruf bağışlama niteliğinde olduğundan hükümsüzdür.

çç. Amme Borçlusunun Kendisi veya Üçüncü Kişi Menfaatine Kaydı Hayat Şartıyla irat veya intifa Hakkı Tesis Ettiği Sözleşmeler

Amme borçlusunun kendisine veya üçüncü bir kişinin menfaatine kaydı hayat şartıyla irat (gelir) veya intifa (kullanma) hakkı tesis ettiği sözleşmeler bağışlama sayılır. Kaydı hayat şartıyla irat, bir malın devri karşılığında bir kimsenin ölünceye kadar bakılmasını gerektiren bir sözleşmedir. TMK'nun 794. maddesine göre ise intifa hakkı; taşınırlar, taşınmazlar, haklar veya bir malvarlığı üzerinde kurulabilir. intifa hakkı sahibi, hakkın konusu olan malı zilyetliğinde bulundurma, yönetme, kullanma ve ondan yararlanma yetkilerine sahiptir. intifa hakkı taşınırlarda zilyetliğin devri, alacaklarda alacağın devri, taşınmazlarda ise tapu kütüğüne tescil ile kurulur. Kaydı hayat şartıyla tesis edilen irat veya intifa hakkı şeklindeki menfaatin kimin için sağlandığının, amme alacaklısı bakımından herhangi bir önemi yoktur. Amme borçlusunun kendisinin, bir hısının veya üçüncü bir kişinin menfaatine kaydı hayat şartıyla irat veya intifa hakkı tesis edilmiş olması yeterlidir. Bu hüküm ile kanun koyucu, amme borçlusunun tamamı haczedilebilir mallarını kısmen haczedilebilir irat haline dönüştürmesini önlemek amacını

⁵¹ "Mahkemece mahallinde yapılan keşif sonunda alınan bilirkişi raporunda taşınmazın gerçek değerinin 9,5 milyar TL, tapudaki satış bedelinin ise 3,5 milyar TL olduğu ortadadır. Yapılan satış bağışlama hükmünde olduğundan batıldır.", Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 02.03.2006 tarih ve 2006/4052-1184 sayılı kararı.

⁵² "Yıldırım ve Ömer arasında yapılan tasarrufta edimler arasında fahiş farkın bulunduğu açıktır. Bedeller arasında fahiş farkın mevcut olduğu hallerde tasarrufa konu taşınmazın tasarruf tarihindeki gerçek ve rayiç değerinin lehine tasarruf yapılan kişi tarafından geçerli ve yasal delillerle kanıtlanmadığı sürece tasarruf iptale tabi olup, üçüncü kişinin iyi ya da kötü niyetli olması koşulu aranmaz.", Yargıtay (17). Hukuk Dairesi'nin 09.10.2007 tarih ve 2007/3034-3030 sayılı kararı.

⁵³ Candan, a.g.e., s. 146.

⁵⁴ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 19.03.2008 tarih ve 2008/15-244-252 sayılı kararı; Yargıtay (17). Hukuk Dairesi'nin 19.03.2009 tarih ve 2008/6098 Esas, 2009/1522 Karar sayılı kararı; Yargıtay (17). Hukuk dairesi'nin 29.01.2008 tarih ve 2007/5645 Esas, 2008/7363 Karar sayılı kararı; Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 26.02.2007 tarih ve 2007/7507-1189 sayılı kararı.

⁵⁵ Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 16.12.2003 tarih ve 2003/6282-6029 sayılı kararı.

gütmüştür. intifa hakkı şeklindeki işlemlerde, kan veya sihirli hisimlik aranmaz. Her ne şekilde olursa olsun üçüncü bir kişi yararına tesis edilmesi yeterli olup, bağışlama kabul edilir.

3. İvazsız Tasarrufların Hükümsüz Sayılması- nın Şartları

a. Ödeme ya da Mal Beyanına ilişkin Şartlar

Tahsil edilebilir hale gelmiş olan borcunu vadesinde ödemeyen amme borçlusunun İvazsız ya da bağışlama sayılan tasarruflarının hükümsüz sayılabilmesi için şart;

Amme borçlusunun;

- Süresi içinde ya da hapsen tazyik edilmesine rağmen mal beyanında bulunmamış olması,
- Malı olmadığını bildirmiş olması,
- Beyan ettiği malın borcunu karşılamaya yeterli olmadığını anlaşılmaması,

hallerinden birinin var olmasıdır.

Bu şart gerçekleşse bile, ortada tahsil edilemeyen ve vadesi geçmiş bir amme alacağı yoksa tasarrufun iptali davası açılması yoluna gidilmesi mümkün değildir. Örneğin; ihtiyaten tahakkuk ettirilmiş bir kamu alacağı için, alacaklı amme idaresi tasarrufun iptali davası açamaz.⁵⁶ Amme borçlusunun beyan ettiği malın amme alacağını karşılamaya yeterli olup olmadığını anlaşılmaması şartının varlığı; borçlunun beyan ettiği malların 6183 sayılı kanuna göre yapılacak değerlendirme sonucunda belirlenen toplam değer dikkate alınarak tespit olunmalıdır. Bu şekilde belirlenen değer, amme alacağını karşılamaya yeterli değilse, amme alacağının karşılanmayan kısmına yeterli miktardaki tasarrufların hükümsüz sayılması yoluna gidilerek iptal davası açılabilir. Beyan edilen ya da alacaklı amme idaresi tarafından belirlenen malların tespit edilen değerinin amme alacağını karşılayabilecek durumda olması halinde, amme borçlusunun 6183 sayılı kanunda belirtilen nitelikteki tasarruf-

larının hükümsüz sayılmasını sağlamak amacıyla tasarrufun iptali davası açılmaz. Ancak alacaklı amme idaresinin, beyan edilen ya da re'sen belirlenen malların satışını beklemesi ve satış bedelinin amme alacağını kısmen veya tamamen karşılayamaması halinde, dava açma yoluna gitmesi gerekir.⁵⁷

b. Süre

Amme borçlusunun 6183 sayılı kanunun 27 ve 28. maddelerinde belirtilen tasarruflarının hükümsüz sayılabilmesi için, yukarıda açıklanan hallerden birinin varlığı yeterli değildir. Ayrıca hükümsüz sayılması gereken tasarrufun amme alacağının ödeme süresinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıl içinde veya ödeme süresinin başlamasından sonra yapılmış olması da gereklidir. Ödeme süresinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıldan önceki zamanda yapılan tasarrufların, yukarıda belirtilen şartlar var olsa dahi, hükümsüz sayılması mümkün değildir.⁵⁸ Genel icra hukukunda (iik m. 278, 279), borçlunun tasarrufun iptali davasına konu olabilen hükümsüz sayılan tasarrufları, haciz veya aciz belgesi ya da iflâs tarihinden geriye doğru, borcun doğum tarihine kadar en fazla iki yıllık süre ile sınırlandırılmıştır. Buna karşılık, kamu icra hukuku ilişkisinde amme alacağı, amme alacaklısı ile amme borçlusu arasındaki bir sözleşme ilişkisinden doğmaz. Amme alacağı, vergi borcu ilişkisinin kesinleşmesi (tahakkuk) ile doğar. ileride doğacak amme borçlarını ödeyemeyecek derecede malvarlığını önceden azaltan kişinin, yaptığı bu tasarrufların amme idaresine karşı hükümsüz sayılması, kamu yararı yönünden gereklidir.⁵⁹ Bu nedenle; iik'daki geriye doğru iki yıllık süre için, borcun doğumu ile sınırlı olma şartı kaldırılarak, iptale konu tasarrufların, borcun ödenmesi gereken tarihten geriye doğru iki yıl içinde yapılmış olması kabul edilmiştir.⁶⁰ Tasarrufun iptali davasına konu edilebilen ve amme borcunun ödenmesi gereken tarihten geriye doğru iki yıl içinde veya ödeme süresinin başlamasından sonra yapılan İvazsız ya da bağışlama veya diğer hükümsüz sayılan tasarrufların, amme borcunun doğum tarihine bakılmaksızın hükümsüz sayılması gerektiği kabul

⁵⁶ Candan, a.g.e., s. 147.

⁵⁷ Candan, a.g.e., s. 148.

⁵⁸ "Dava konusu olayda borçlunun ödeme müddeti 1994'ten itibaren başlamış olup, borcun doğumu da 1993 yılına ait olduğundan, satış işleminin ödeme müddetinin başladığı tarihten önceki iki yıl içinde yapıldığı ve iptale tabi olduğu tartışmasızdır.", Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 18.03.1996 tarih ve 1996/1130-1408 sayılı kararı.

⁵⁹ Kanun gerekçesinden.

⁶⁰ Kanun Tasarısı'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülmesi sırasında amme alacağını doğuran olayın doğumundan önce yapılan tasarrufların, maddenin kapsamı dışında bırakılması teklifi reddedilerek, maddenin bugünkü metni kabul edilmiştir, bkz. TBMM Tutanak Dergisi, IX. Dönem, C. 24, 112. Birleşim, 20.VII.1953 Tarihli Toplantı.

edilmiştir.⁶¹

Ödeme süresinin başladığı tarihin, her amme alacağının tâbi olduğu özel kanunların hükümlerine göre; özel kanunlarında bu konuda hüküm bulunmayan amme alacakları bakımından ise, 6183 sayılı kanunun 37. maddesinde belirtilen tebligatın yapıldığı tarihe göre belirlenmesi gerekir. Ödeme süresinin başlamasından sonra yapılan ivazsız ve/ya da bağışlama sayılan tasarruflar, borcun doğum tarihine bakılmaksızın iptal davasına konu yapıp hükümsüz sayılabilir.

Örnek⁶²

Mükellef kurum 2014 yılı Eylül ayı dönemi KDV beyannamesinde 10.000,00-TL vergi beyan etmiş ve amme borcunu vadesinde ödemiştir. Mükellef kurum hakkında yapılan malvarlığı araştırmasında şirketin, ortağına 10.08.2012 tarihinde taşınmaz bağışladığı belirlenmiştir. KDV'nin ödeme vadesi 26.10.2014 tarihi olup, ödeme süresinin başladığı tarih ise 01.10.2014 tarihidir. Buna göre, ödeme süresinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıl içinde (01.10.2012 tarihine kadar) yapılan tasarrufların hükümsüzlüğü iptal davasına konu edilebilir. Dolayısıyla bu tarihten önce 10.08.2012 tarihinde ortağına yaptığı belirlenen ivazsız tasarruf için iptal davası açılmaz.

4. Hükümsüz Sayılan Diğer Tasarruflar

a. Genel Olarak

6183 sayılı kanunun 29. maddesi, borcunu vadesinde ödemeyen amme borçlusunun hükümsüz sayılması gereken diğer tasarruflarını düzenler. Burada ödeme güclüğü içinde olan amme borçlusunun bir kısım alacaklılarını diğerlerine karşı kayırma amacıyla tasarrufta bulunması söz konusudur. Bu hüküm, esas itibarıyla, iik'nun 279. maddesine uygunluk arz eder. Ancak aralarında müddetin başlangıcı ile müddetin süresi bakımından farklılıklar vardır. Ayrıca iik'nun 279. maddesinin son fıkrasında, bu tasarruflardan yararlanan kimsenin borçlunun hal ve vaziyetini bildirmediğini ispat etmesi durumunda davasının dinlenmeye-

ceği yazılıdır. 6183 sayılı kanunun 29. maddesinde ise böyle bir hüküm yoktur. Amme borcunu vadesinde ödemeyen amme borçlusunun hükümsüz sayılması gereken diğer tasarrufları üç grupta toplanır. Bunlar; teminat göstermek zorunda olmadığı halde mevcut bir borcu teminat altına almak için rehin yapılması, para veya normal ödeme araçları dışında başka bir şekilde ödemede bulunulması ve vadesi gelmemiş bir borç için ödeme yapılmasıdır.

b. Mevcut Bir Borcu Temin için Yapılan Rehinler

Amme borçlusunun, amme borcu dışındaki mevcut bir borcunun alacaklısına ödenmesini teminat altına almak için amme borcunun doğumundan sonra verdiği rehinler hükümsüzdür. Ancak amme borcu dışındaki bu borcu için amme borcunun doğumundan önce taahhütte bulunmuş ve teminat göstermişse bu işlem hukuken geçerlidir.

Borçlunun önceden teminat gösterme taahhüdünün bulunmadığı konusunda ispat külfetinin hangi tarafa ait olduğu belirsizdir. Buna karşılık kanunda bu işlemlerin amme borcundan kurtulmak amacıyla yönelik olduğu bir karine olarak kabul edildiğinden, aksinin kanıtlanması amme borçlusuna düşer.⁶³

Amme borçlusu tarafından, teminat göstermeyi önceden taahhüt etmiş olduğu durumlar dışında, mevcut bir borcu temin için yapılan rehinler, hükümsüz sayılan diğer tasarrufların ilk grubunu oluşturur. Burada hükümsüz sayılan rehinler, amme alacağının ödeme süresinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıl içinde teminat göstermek zorunda olmadığı halde mevcut bir borç için yapılanlardır. Amme alacağının ödeme süresinin başlamasından geriye doğru iki yıldan daha önce yapılan; ödeme süresinin başlamasından geriye doğru iki yıl içinde teminat gösterilmesi taahhüt edilenler ve ödeme süresinin başlamasından sonra yapılan rehinlerin, hükümsüz sayılması mümkün değildir. Borçlunun teminat göstermeyi evvelce taahhüt etmiş olduğu durumlarda, sonradan rehin yapılması, yapılan rehinin hükümsüz sayılmasını gerektirmez.

⁶¹ "Bu davalarda tasarrufun iptal edilebilmesi için gerekli koşullardan birisi, borcun doğumunun iptali istenen tasarruftan önce olmasıdır. Bu itibarla davada yapılan takiple ilgili ödeme emirlerinin tebliğ tarihi esas alınmayıp, borcun doğumu esas alınmalıdır.", Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 02.10.1997 tarih ve 1997/4247-4101 sayılı kararı; "Öngörülen diğer dava şartlarının yanında davanın dinlenebilmesi için borcun doğumunun tasarruf tarihinden önce olması zorunludur.", Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 23.10.2004 tarih ve 2004/3310-5282 sayılı kararı; "Alacağın doğum tarihinden önce yapılan işlemlerin bu maddeler uyarınca iptalinin istenemeyeceği sonucuna varılmaktadır. Dava konusu olayda davacı alacağı 20.11.1998'de temlik yoluyla doğmuş olup, tasarruf ise bu tarihten önce yapılmıştır. Bu durumda sabit olmayan davanın reddi yerine kabulünde isabet olmadığından bozulması gerekmiştir.", Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 14.05.2001 tarih ve 2001/1740-2583 sayılı kararı.

⁶² Özdemir, a.g.e., s. 115.

⁶³ Candan, a.g.e., s. 145.

Kanun koyucunun amme borçlusunun zorunluluk olmadığı halde mevcut bir borcu güvence altına almak için tesis ettiği rehini hükümsüz saymasının nedeni, amme borçlusunun aciz halinde bulunmasına rağmen, zorunluluk olmadığı halde alacaklısının alacağını rehinle temin etmek suretiyle amme alacağının tahsilini sonuçsuz bırakmak gayretini önleme amacıdır.⁶⁴

c. Borca Karşılık Para veya Mutat Ödeme Araçları Dışında Yapılan Ödemeler

Türk parası ya da döviz ile ödeme yapılabilir. Paranın yanı sıra çek ve emre yazılmış senette alışılmış ödeme vasıtası kabul edilir. Kanun gereğince borcun karşılanması için para veya alışılmış ödeme araçları yerine arazi, arsa, ev, taşıt araçları vb. verilerek yapılan ödemeler de iptal davasına konu olur. iptal davasını açan alacaklı amme idaresi amme borçlusu tarafından yapılan ödemede kullanılan ödeme aracının mutat ödeme aracı olmadığını ispat etmek zorundadır.⁶⁵

Burada sözü edilen borç, amme borçlusunun üçüncü kişilere olan para borcudur. Mutat (alışılmış) olan ödeme, borcun para ile ödenmesidir. Ödemenin Türk parası ya da yabancı para ile yapılmasının bir önemi yoktur. Ayrıca çek, bono, poliçe ile yapılan ödemelerin de mutat ödeme araçlarıyla yapılan ödemeler arasındadır. Para ve mutat ödeme araçlarıyla yapılan ödemeleri hükümsüz sayması mümkün değildir. Bunlar, şartları varsa, 6183 sayılı kanunun 28 ve 30. maddeleri uyarınca hükümsüz sayılabilir. Malla mukabilinde yapılan ödemenin esas itibarıyla mutat bir ödeme şekli olmamasına rağmen, günümüzde yaygın bir hale gelen barter yoluyla (mala-hizmete karşılık mal-hizmet şeklinde) yapılan ödemeler de mutat ödeme şekli olarak kabul edilmelidir. Ödeme aracının mutat olup olmadığı, ödemenin şekline ve yörenin özelliklerine göre takdir edilir.⁶⁶ Burada hükümsüz sayılan ödeme para ve mutat ödeme araçları dışındaki değerlerle; örneğin, gayrimenkul, otomobil vb. ile yapılan ödemelerdir.⁶⁷ Ödeme aracının mutat ödeme aracı olmadığının ispat yükü, tasarrufun iptali davasını açan alacaklı kamu idaresinin üzerindedir.

d. Vadesi Gelmemiş Bir Borç İçin Yapılan Ödemeler

Vadesi gelmemiş amme borcu dışındaki bir borç için amme borçlusunun yaptığı ödemeler hükümsüz sayılır. Borçlu, borcuna karşılık amme borcunun doğumundan önce bir özel alaktan dolayı alacaklısına rehin vermişse ve rehini kurtarmak için vadesinden önce ödemede bulunursa, üzerinden rehin kaldırılan rehin konusu mal, borçlunun malvarlığına tekrar dönmüş olduğundan bu nitelikteki bir ödeme hükümsüz değildir. Zira borçlunun malvarlığında bir azalma değil, artış meydana getirir.

Amme borçlusunun üçüncü kişilere olan ve henüz vadesi gelmemiş borcu için yaptığı ödemelerin de hükümsüz sayılması gerekir. Vadesi gelmemiş borç, amme borcunun vadesinden sonra vadesi dolan borçtur. Amme alacağından önce doğmuş olsa dahi, vadesi amme alacağının ödenmesi gereken tarihten sonra dolan borcun, vadesinden önce ödenmesi suretiyle amme alacağının tahsili engellenmiş olduğundan, yapılan erken ödemenin hükümsüz sayılması mümkündür. Ancak rehinle temin edilmiş olan borçlarda, malvarlığında herhangi bir azalmaya yol açmadığı için, rehini kurtarmak için vadesinden önce yapılan ödemeler hükümsüz sayılamaz.

5. Tasarrufun Hükümsüz Sayılmasının Şartları

a. Genel Olarak

Amme borçlusunun hükümsüz sayılması gereken diğer tasarruflarının hükümsüz sayılması bakımından aranan şartları, ödeme ya da mal beyanına ilişkin şartlar ve tasarrufun yapıldığı zamana ilişkin şart olmak üzere iki grup altında incelemek mümkündür.

b. Ödeme ya da Mal Beyanına ilişkin Şartlar

Bu şartlar, kamu borçlusunun ivazsız ya da karşılıklı sayılan tasarruflarının hükümsüz sayılmasında aranan şartlar ile aynıdır. Buna göre, amme borçlusunun;

- Süresi içinde veya hapsen tazyik edilmesine rağmen mal beyanında bulunmaması olması,

64 Karataş, Ertekin, a.g.e., s. 364.

65 "Somut olayda davalı, borçlu davalıdaki alacağına mahsuben tasarrufa konu taşınmaz malı satın aldığı bildirildiğine göre, 6183 sayılı kanunun 29/2 bendinde düzenlenen 'borca karşılık para veya mutat ödeme vasıtalarından gayri bir suretle yapılan ödemeler' içerikli hükmü uyarınca davalılar arasındaki tasarrufun iptali gerekir.", Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 23.06.2003 tarih ve 2003/1116 Esas, 2003/3382 Karar sayılı kararı.

66 Karataş, Ertekin, a.g.e., s. 364.

67 Candan, a.g.e., s. 149.

- Malının bulunmadığını bildirmiş olması,
- Beyan ettiği malın borcunu karşılamaya yeterli olmadığına anlaşılması,

hallerinden birinin varlığı halinde, hükümsüz sayılan diğer tasarruflarının tasarrufun iptali davasına konu edilmesi mümkündür.

c. Tasarrufun Yapıldığı Zamana ilişkin Şart

Amme borçlusunun söz konusu tasarruflarının hükümsüz sayılabilmesi için, ödeme ya da mal beyanına ilişkin şartlardan birinin varlığı yeterli değildir. Ayrıca hükümsüz sayılacak tasarrufun ödeme süresinin başlamasından geriye doğru iki yıl içinde ya da ödeme süresinin başlamasından sonra yapılmış olması da gereklidir. Ödeme süresinin başlamasından geriye doğru iki yıldan önce yapılan tasarruflar, ödeme ya da mal beyanına ilişkin şartlar gerçekleşmiş olsa dahi, hükümsüz sayılmaz. Ödeme süresinin başladığı tarih, her amme alacağının tâbi olduğu özel kanunların hükümlerine göre; özel kanunlarında bu konuda hüküm bulunmayan kamu alacakları bakımından ise, 6183 sayılı kanunun 37. maddesinde belirtilen tebligatın yapıldığı tarihe göre belirlenir.

5. Kamu Alacağının Tahsiline İmkân Bırakmak Amacıyla Yapılan Tasarruflar

a. Genel Olarak

6183 sayılı kanunun 26. maddesine göre; 27, 28, 29 ve 30. maddelerde sözü geçen tasarrufların vukuu tarihinden beş yıl geçtikten sonra bu maddelere istinaden dava açılmaz. Ancak 6183 sayılı kanunun 30. maddesinde sıralanan işlemlerin geçersizliği herhangi bir süre koşuluna bağlanmamış ise de, 6183 sayılı kanunun 26. maddesine göre dava zaman aşımı süresi dolmuşsa, iptal davası açılmayacağı da tabiidir.

Amme alacağının tahsiline imkân bırakmamak amacıyla yapılan tasarruflar 6183 sayılı kanunun 30. maddesinde düzenlemiştir. Buna göre, malı bulunmadığı veya borcuna yetmediği takdirde, amme borçlusuna tarafından amme alacağının bir kısmının veya tamamının tahsiline imkân bırakmamak maksadıyla yapılan tek taraflı işlemlerle amme borçlusunun amacını bilen veya bilmesi gereken kimselerle yapılan bütün işlemler tarihleri

ne olursa olsun hükümsüzdür.

Bu hüküm, iİK'nın 280. maddesine tekabül eder. Ancak aralarında bazı farklar vardır. iİK'nın 280. maddesinde alacaklı yararına öngörülen kötü niyet karinesine 6183 sayılı kanunun 30. maddesinde yer verilmediğinden, amme borçlusuna ile muamelelerde bulunan kimselerin kötü niyetli olduklarının alacaklı amme idaresi tarafından ispatı gerekir.⁶⁸

b. Amme Borçlusunun Yaptığı Tek Taraflı İşlemler

Borçlunun amme alacağının kısmen veya tamamen tahsilini önlemek amacıyla yaptığı tek taraflı tasarruf işlemleri geçersizdir.⁶⁹

Amme borçlusunun, amme borcunun doğumundan önce veya sonra, ileride doğabileceğini düşündüğü veya doğmuş amme borcunu kısmen veya tamamen ödememek için yaptığı tek taraflı bir işlemten sonra, hakkında yapılan takipte, alacağın tahsili imkânsız hale gelmesi halinde, amme borçlusunun geçmişte kötü niyetle yaptığı tasarruflar, tarihi ne olursa olsun hükümsüzdür. Kötü niyetli amme borçlusunun bu tasarrufunun hükümsüz sayılması, borcun ödenmesi gereken tarihten geriye doğru iki yıllık bir süre içinde yapılmış olması şartına bağlı değildir. Ancak "tarihi ne olursa olsun" şeklindeki herhangi bir süre sınırlaması olmaması durumu, aynı kanunun 26. maddesindeki beş yıllık dava açma süresi ile sınırlıdır. Tek taraflı işlemler (muameleler), karşı tarafın irade beyanına ihtiyaç olmaksızın sadece amme borçlusuna tarafından yapılan hukukî tasarruflardır. Örneğin; haksız bir ödeme emrine itiraz etmemek, polîçede protesto çekmemek, davada kabul veya feragat, yeminden çekinme ve sulh gibi hukukî işlemler tek taraflı tasarruflar arasında sayılır.

c. Borçlunun Amacını Bilen veya Bilmesi Gereken Kimselerle Yapılan İşlemler

Burada murat edilen, kötüniyete dayalı bütün hukukî muamelelerin, tarihleri ne olursa olsun iptal edilebileceğidir.⁷⁰ 6183 sayılı kanunun 30. maddesine göre, kötü niyetli amme borçlusunun amacını bilen veya bilmesi gereken kimselerle yapılan bütün işlemlerin tarihleri ne olursa olsun hükümsüz sayılması gerekir.⁷¹ Burada amme borçlusuna ile hukukî işlemde bulunan üçüncü kişinin kötü niyetli

⁶⁸ Tombaloğlu, a.g.e., s. 334.

⁶⁹ "Buradaki tek taraflı muamelelerden kasıt, karşı tarafın irade beyanına lüzum kalmaksızın sadece amme borçlusuna yapılan hukukî tasarruflardır. Örneğin; haksız bir ödeme emrine itiraz etmemek, davada kabul veya çekilme, yeminden çekinme ve sulh, polîçede protesto çekmemek gibi hukukî muamelelerdir." M. Cengiz Ünlü: Açıklamalı İçtihatlı 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, 1995, s. 283.

olması gerekir.⁷² Amme borçlusu ile hukukî ilişkide bulunan üçüncü kişinin, yapılan işlemin amme alacağının tahsilini engellemek amacıyla yapıldığını bilmesi veya bilmek durumunda olması gerekir. Üçüncü kişinin kötü niyetli olduğunun ispat yükü, davacı alacaklı amme idaresine aittir.⁷³

6. iptal Davasının Açılmayacağı Haller

a. Cebri icra Yoluyla Yapılan Satışlarda

6183 sayılı kanun uyarınca icra dairelerince cebri icra yoluyla yapılan satışların iptal edilmesi amacıyla amme alacağından dolayı iptal davası açılması mümkün değildir.⁷⁴

b. Borçlu Mükellefin iflas Etmesi Halinde

Amme borçlusunun iflası halinde 6183 sayılı kanun uyarınca amme borçlusu ile ilgili olarak takip edilmesi gereken süreç, iik ile benzerlik gösterir. Amme borçlusunun iflası halinde iptal davası açma hakkı (iik m. 187), iflas masası adına kanunen iflas idaresine geçer.⁷⁵

c. Satış Vaadi işlemi Tapuya Şerh Edilmediyse veya Satış Vaadi işlemini Takiben Yapılan Tapu Şerhi Borcun Doğumundan Önceyse

Amme borçlusunun satış vaadi tapuya şerh edilmediyse mal zaten borçlunun malvarlığında olduğundan tasarrufun iptali davasına konu edilmez. Satış vaadi şerhinden sonra amme borçlusu adına olan tapu kaydının iptal edilebilmesi için iptali istenen tasarruf borcun doğumundan sonra olmalıdır.⁷⁶

IV. TASARRUFUN HÜKÜMSÜZ SAYILMASININ ŞARTLARI

1. Genel Olarak

Amme borçlusunun yaptığı tasarrufların amme alacağının tahsiline imkân bırakmamak amacıyla yapıldığı gerekçesiyle hükümsüz sayılabilmesi için,

- Borçlunun malının bulunmaması veya bulunan malın amme alacağına yeterli olmaması,

- Bu işlemlerin, amme borçlusu tarafından, amme alacağının kısmen veya tamamen tahsilini imkânsız bırakmak amacıyla yapılmış olması;

- Amme borçlusu ile hukukî ilişkide bulunan kişinin, borçlunun amacını bilen veya bilmesi gereken birisi olması,

⁷⁰ Karşı tarafın kamu borçlusunun söz konusu amacını bilmesi gerektiğinin kanıtı, ancak iktisadi ve ticari icaplar ve olayın özelliğine göre normal ve muhtat olan durum gibi harici kriterlere bakılarak olanaklıdır. Örneğin; emsal değeri çok yüksek olan bir taşınmazı yok pahasına satın almış görünen ya da herhangi bir neden yok iken bankadaki hesabına kamu borçlusunun alacaklıları tarafından, çeşitli tarihlerde yapılan ödemeleri kabul eden kişinin durumu böyledir, Candan, a.g.e., s. 151-152. "Davalılar arasında uzun süreli ticari ilişki bulunduğu bilirkişi raporu ile saptanmış olmakla, davalının borçlu davalının durumunu bilen ve bilmesi gereken kimse olduğu da ortaya çıktığından 6183 sayılı kanunun 30. maddesi gereğince de dava konusu tasarrufun iptali gerekmektedir.", Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 23.06.2003 tarih ve 2003/1116 Esas, 2003/3382 Karar sayılı kararı.

⁷¹ "Borçludan dava konusu malzemeleri satın alan şirket ile devrettiği şirketin müdürlerinin aynı kişi olması, diğer davalı Murat'ın da kira sözleşmesini tüm satışlardan önce yapmış bulunması nedeniyle borçlu şirketin alacaklılarından mal kaçırma kastıyla hareket ettiğini bilebilecek durumda olduğunun kabulü gerekir. Diğer yandan 6183 sayılı yasa da açık hüküm olmamakla beraber, 02.11.2004 tarihli bilirkişi raporunda gösterilen tasarrufa konu malzemelerin devirlerinin, iik'nin 280/3 maddesinde düzenlenen ticari işletmenin devri niteliğinde olduğu kabulü ve dolayısıyla madde hükmünün kıyasen eldeki davada da uygulanmasının zorunluluğu açıktır. Açıklanan bu maddi ve hukuksal olgular karşısında, tüm davalılar açısından davanın kabulüne karar vermek gerekirken yazılı gerekçelerle davanın kısmen kabulüne karar verilmesi usul ve yasaya uygun bulunmamaktadır.", Yargıtay (17). Hukuk Dairesi'nin 01.11.2007 tarih ve 2007/2501-3333 sayılı kararı; "Dava konusu olayda borçlu Hasan'a ait taşınmaz, üzerinde bulunan ve tapuda kira şerhi mevcut olan benzin istasyonu ve müştemilatı diğer davalı şirkete tapuda devredilmek suretiyle satılmıştır. Bu işlem ticari işletmenin önemli bir bölümünün elden çıkarılması ve devri niteliğinde olup (...) devralan şahıslar devreden şirketin borçlarından sorumlu olduğu gibi, işlemin üçüncü kişi alacaklıdan mal kaçırma maksadıyla yapıldığı da karine olarak kabul edilmektedir. Devralan şirket keyfiyeti alacaklıya ihbar etmemiş ve gerekli ilanları da yapmadan devri gerçekleştirdiği için yapılan tasarruf 6183 sayılı kanunun 30. maddesi gereğince hükümsüz sayılmalıdır.", Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 27.02.2007 tarih ve 2006/7545-1231 sayılı kararı.

⁷² "Lehine tasarruf yapılan davalı Latif, borçlunun ½ hissesini devrettiği Yenisehir sürücü kursunun ortağı olup, borçlunun vergi borcu bulunduğunu ve amme alacağının tahsiline imkân vermemek için tasarrufa giriştiğini bildirdi veya bilmek durumunda olduğunun kabulü gerekir. Bu oldular birlikte değerlendirildiğinde, satın alan davalı ortağın iyi niyetle hareket ettiği kabul edilemez.", Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 30.09.1997 tarih ve 1997/4241-4073 sayılı kararı.

⁷³ Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 23.10.2001 tarih ve 2001/4244-4730 sayılı kararı; Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 25.02.1997 tarih ve 1996/6141 Esas, 1997/996 Karar sayılı kararı.

⁷⁴ "İcra müdürlüğünce taşınmazın kıymet takdiri yaptırılarak açık artırmaya çıkarıldığı ve ihale suretiyle davalı M.N.'ye satıldığı, M.N. tarafından davalılardan M.'ye, ondan da H.'ye satıldığı dosya içeriğinden anlaşılmaktadır. Bu durumda satın alan davalıların bu eylem ve işlemlerinde kötüniyetle hareket ettikleri ve borçlu ile dayanışma içinde oldukları söylenemez. Diğer bir deyişle resmi mercilerce usulüne uygun bir şekilde yapılan bu işlemlerin yasal olmadığı ve muvazaalı bulunduğu usulen kanıtlanmamıştır.", Yargıtay (17). Hukuk Dairesi'nin 27.11.2007 tarih ve 2007/4339 Esas, 2007/3915 Karar sayılı kararı.

⁷⁵ "Alacaklılar iflas idaresi tarafından tasarrufun iptali davasının açılmasını gerekli görmezlerse, bu davayı açma ve takip etme yetkisini bir veya birkaç alacaklıya devredebilirler (iik m. 245). Bu konuda verilecek yetki belgesinin de masaya alacaklılarını kaydetmiş olan tüm alacaklıların hazır bulundukları bir toplantıda kararlaştırılmış olması icap eder. Yoksa yetki belgesi iflas idaresince verilemez.", Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 17.01.1995 tarih ve 1994/6538 Esas, 1995/115 Karar sayılı kararı.

⁷⁶ "Açılan dava ipotegin fекki, satış vaadi şerhinden sonra tesis edilen tüm takyidat ve mükellefiyetlerin kaldırılması ve davalı E. adına olan tapu kaydının iptali ile adına hükmün tescili talebine ilişkindir. Açılan tasarrufun iptali davalılarının dilenebilmesi için iptali istenen tasarrufun, borcun doğumundan sonra olması zorunludur.", Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 24.01.2005 tarih ve 2004/2634 Esas, 2005/170 Karar sayılı kararı.

şartları aranır.

2. Borçlunun Malının Bulunmaması veya Bulunan Malın Kamu Alacağına Yeterli Olmaması

Alacaklı amme idaresince yapılan malvarlığı araştırmasında, amme borçlusuna ait herhangi bir mal tespit edilemezse ya da tespit edilen malların değerlendirilmesi sonucu amme alacağını karşılamaya yeterli olmadığı anlaşılırsa, bu şart gerçekleşmiş olur. Ancak bu şartın gerçekleşmiş sayılabilmesi için, alacaklı amme idaresinin, öncelikle, amme borçlusunun malvarlığını, usulüne uygun olarak ve yeterli bir şekilde araştırmış olması ve bunu da, gerektiğinde belgeleriyle ortaya koyabilecek durumda bulunması gerekir. Bu şart olmadan, sadece, ikinci şartın varlığı, yapılan tasarrufun hükümsüz sayılabilmesi için yeterli değildir. Amme borçlusunun borcunu karşılamaya yeterli malvarlığının bulunduğu tespit edilmesi veya tespit edilen malvarlığının değerlendirme sonunda amme alacağını karşılayabilecek değerde olduğunun anlaşılması durumunda, amme borçlusu tarafından yapılan işlemlerin, hangi amacı taşırlarsa taşırsınlar, hükümsüz sayılması mümkün değildir.⁷⁷

3. Kamu Borçlusu Tarafından Yapılan Tasarrufların Kamu Alacağının Kısım veya Tamamen Tahsilini İmkânsız Bırakmak Amacıyla Yapılmış Olması

Bu şartın varlığının tespiti, harici karinelele bakılarak yapılabilir. Örneğin; amme alacağını karşılamaya yeterli malı bulunmayan kişinin, birkaç ay önce, bir yakınına, ekonomik durumu ile bağdaşmayan, teamüller açısından normal de sayılamayacak değerde, düşün hediyesi vermesi, amme alacağının tahsilini kısmen veya tamamen imkânsız bırakmak amacıyla davrandığını gösteren harici bir karinedir.⁷⁸

4. Kamu Borçlusu ile Hukukî İlişkide Bulunan Kişinin Borçlunun Amacını Bilen veya Bilmesi Gereken Birisi Olması

Yukarıda belirtilen iki şartın varlığı, amme borçlusunun tek taraflı tasarruflarının hükümsüz sayılması için yeterli olduğu halde, satış gibi iki

taraflı tasarruflarının geçersiz sayılabilmesi için, bu iki şarta ek olarak üçüncü bir şartın da gerçekleşmiş olması gerekir. Bu şart, amme borçlusu ile hukukî ilişkide bulunan kişinin, borçlunun amacını bilen veya bilmesi gereken birisi olmasıdır. Hukukî işlemin karşı tarafının, amme borçlusunun amacının bu işlemi yaparak amme alacağının tahsilini kısmen veya tamamen imkânsız bırakmak olduğunu bildiği, ilgilinin yazılı veya sözlü ikrarıyla ya da ikrar yerine geçen işlemleriyle; hatta, amme borçlusu ile olan konuşmalarına tanık olan kişilerin bu yoldaki ifadeleriyle ispat edilebilir niteliktedir.⁷⁹ Buna karşılık, karşı tarafın amme borçlusunun bu amacını bilmesi gerektiğinin ispat edilebilmesi, ancak iktisadî ve ticarî icaplar ve olayın özelliğine göre normal ve mutataş olan durum gibi, harici karinelere bakılarak mümkündür. Örneğin; emsal değeri çok yüksek olan bir taşınmazı, yok pahasına satın almış görünen ya da herhangi bir neden yok iken bankadaki hesabına amme borçlusu tarafından, çeşitli tarihlerde, yapılan ödemeleri kabul eden kişinin durumu böyledir.⁸⁰

Yukarıda belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde, amme borçlusu tarafından yapılan tasarrufun, gerçekleşme tarihine bakılmaksızın, hükümsüz sayılması gerekir. Kanunda, hükümsüz sayma konusunda zaman sınırı bulunmaz. Bununla birlikte, zaman sınırının hiç olmadığı da söylenemez. Örneğin; amme borcu, henüz ortada yok iken yapılan bağışlamaların ve düşük değerle yapılan satışların, bu madde hükmüne dayanılarak hükümsüz sayılması mümkün değildir. Zira maddenin uygulama şartlarından birisi, amme borçlusunun hukukî işlemi yaparken asıl amacının, amme alacağının tahsilini kısmen veya tamamen imkânsız kılma kastıyla hareket etmesidir. Oysa, henüz doğmamış ve doğacağı da bilinmeyen bir amme alacağı için böyle bir niyetin taşınması mümkün değildir. Bu yüzden, ancak, amme borcunun doğmasından sonraki tarihlerde yapılan tasarrufların, 6183 sayılı kanunun 30. maddesine dayanılarak hükümsüz sayılması mümkün olabilir.⁸¹

6183 sayılı kanunun 30. maddesi ile amme alacağının tahsiline imkân bırakmamak maksadıyla yapılan tasarruflar kapsama alınmıştır. Mali bulunmayan veya mevcut malı borcuna yetme-

⁷⁷ Candan, a.g.e., s. 151.

⁷⁸ Candan, a.g.e., s. 151.

⁷⁹ Candan, a.g.e., s. 151.

⁸⁰ Candan, a.g.e., s. 151-152.

⁸¹ Candan, a.g.e., s. 152.

yen amme borçlusunun, amme alacağının kısmen veya tamamen tahsilini önlemek ve engellemek maksadıyla yaptığı tek taraflı tasarruflar mutlak olarak hükümsüz sayılır. Amme borçlusunun, amme alacağının tahsiline imkân bırakmayacak şekilde, kasıtlı hareket ettiğini bilen veya bilmesi lazım gelen kimselerle yaptığı bütün hukukî muameleler tarihleri ne olursa olsun hükümsüz olduğu ifade edilir. Bu kimseler iiK'nun 280/3 maddesinde; borçlunun karı veya kocası, usul veya fûruu ile üçüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) kan ve sıhrî hısımları, evlat edineni veya evlatlığı olarak belirlenmesine karşın, 6183 sayılı kanunun 30. maddesinde bu konuda bir sınırlama getirilmemiştir. Bu madde ile getirilen koruma hükmü, diğer koruma hükümlerinden farklı olarak kötü niyete dayalı bütün işlemlerin tarihleri ne olursa olsun iptal edilmesinin mümkün olduğunu vurgular. Ancak bu maddede iiK'nun 280. maddesinde alacaklı yararına getirilen kötü niyet karinesi yer almadığından, amme borçlusu ile muamelede bulunan kişilerin kötü niyetli olduklarının, alacaklı amme idaresi tarafından ispatı gerekir. Bu üçüncü kişilerin borçlunun eşi, usul ve fûruu ve üçüncü dereceye kadar sıhrî hısım oluşu bu durumu değiştirmez. 6183 sayılı kanunun 30. maddesinde belirtilen tasarrufların geçersizliği, aynı kanunun 26. maddesindeki hak düşürücü süre ile sınırlıdır. 6183 sayılı kanunun 26. maddesindeki beş yıllık hak düşürücü süre dolmuşsa dava açılmaz. Bu sürenin, hak düşürücü nitelikte olduğu kabul edildiğinden,⁸² sürenin dolmuş olması dava sırasında ileri sürülmemiş olsa dahi mahkemece re'sen dikkate alınmalıdır.⁸³

V. USULE DAİR HUSUSLAR

1. Davacı

iptal davasını, alacaklı amme idaresinin açar. Tasarrufun iptali davasında davacı, alacaklı amme idaresidir. Bunun hangi amme idaresi olacağı 6183 sayılı kanunun 1 ve 2. maddelerine göre belirlenir. Buna göre; devlet, il özel idaresi ve belediyeler, tahsil edemedikleri amme alacakları nedeniyle ve kanunda aranan şartlar varsa, tasarrufun iptali davası açabilir. Ayrıca alacakları 6183 sayılı kanuna göre tahsil edilmesi gereken idarelerin de, amme alacakları ya da amme alacağı sayılan alacaklarının ödenmemesi halinde, tasarrufun iptali davası açması mümkündür. Vadesinde amme borcunu ödemeyen ve mal beyanında bulunmayan ya da beyan ettiği malları borcunu karşılamayan amme

borçlusunun, amme alacağının tahsilini engellemek amacıyla yapmış olduğu ya da yapmış olduğu kabul edilen tasarruflarının varlığı halinde, alacağının tahsil edememiş olan amme idaresinin alacağının tahsil edebilmek için tasarrufun iptali davası açması mümkündür.

2. Davalı

a. Genel Olarak

Amme borçlusunun amme alacağını ödemek istemediği ya da tahsiline engel olmak istediği için mallarını kaçırmaması veya hileli ya da muvazaalı yollara başvurmaması halinde bu alacağın tahsilinin tehlikeye girmesi kaçınılmazdır. Kanun koyucu, 6183 sayılı kanunun 25. maddesinde iptal davasının kimler aleyhine açılabileceğini belirtmiştir. iptal davasının davalı tarafını, amme borçlusunun hükümsüz sayılan hukukî işlemde bulunduğu ya da amme borçlusu tarafından kendilerine ödeme yapılan kimselerle bunların mirasçıları ve kötü niyetli üçüncü kişiler oluşturur. Tasarrufun iptali davasının,

- Amme borçlusu ile hukukî ilişkide bulunanlar,
 - Amme borçlusu tarafından kendilerine ödeme yapılanlar,
 - Yukarıda belirtilen kimselerin mirasçıları,
 - Kötü niyetli üçüncü kişiler,
- aleyhine açılması gerekir.

6183 sayılı kanun 25. maddesi, iiK'nun 282. maddesine karşılık gelmekle birlikte, bu maddeye 282. maddenin "iptal davası iyi niyetli üçüncü şahısların haklarını ihlal etmez" hükmü alınmamıştır. Amme borçlusunun 6183 sayılı kanunun 27, 28, 29 ve 30. maddelerinde sayılan tasarruf ve muameleleri yaptığı kimselerle, yine aynı maddelerdeki tasarruf ve muameleler sebebiyle ödeme yaptığı kimseler aleyhine, iyi niyetli olup olmadıklarına bakılmaksızın, dava açabilir.

b. Amme Borçlusu ile Hukukî İlişkide Bulunanlar ve Mirasçılar

Tasarrufun iptali davasının muhatabı olabilmeleri için, borçlu ile hukukî ilişkide bulunan veya bunların mirası reddetmemiş kanunî ya da atan-

⁸² Özbalcı, a.g.e., s. 321.

⁸³ Yargıtay (17). Hukuk Dairesi'nin 19.07.2007 tarih ve 2007/3044-2546 sayılı kararı; Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 12.11.2003 tarih ve 2003/2645-5425 sayılı kararı.

miş (mansup) mirasçılarının kötü niyetli olması şartı aranmaz. Tasarrufun iptali davası açılabilir olanların ve mirasçılarının, aleyhlerine dava açılabilmesi için kötü niyetli olmaları şart değildir. Kaldı ki mirasçılar aleyhine murisin külli halefi olmaları nedeniyle dava açılır.

c. Amme Borçlusu Tarafından Kendilerine Ödeme Yapılanlar ve Mirasçılar

Amme alacaklısının açtığı tasarrufun iptali davasında, amme borçlusunun kendilerine ödeme yaptığı kişilerin ölmüş olmaları halinde, mirası reddetmemiş kanunî ya da atanmış (mansup) mirasçılarının da hasım gösterilmesi gerekir. Amme borçlusu birden çok kişiye ödeme yapmış ise, bunların her birisi kendisine yapılan ödeme oranında sorumludur. Amme borçlusu tarafından kendilerine ödeme yapılanlar arasında teselsül söz konusu değildir.⁸⁴ Amme borçlusunun kendisine yaptığı ödeme ile satın alınmış olan bir mal hakkında da tasarrufun iptali davası açılabilir. Bu malın, üçüncü kişi tarafından kendisi ya da bir yakını için alınmış olmasının bir önemi yoktur.

ç. Kötü Niyetli Üçüncü Kişiler

Üçüncü kişiler aleyhine dava açılabilmesi, aleyhine dava açılacak kişinin kötü niyetli olması şartına bağlıdır. Buna göre, iptal davasına konu olan bir tasarrufun konusu olan bir malı alan kimse, bu malın mülkiyetini borçlunun bu durumunu bilen veya bilmesi gereken birine devrederse, malın mülkiyetini devralan üçüncü kişi aleyhine de dava açılabilir. Bir malın, üçüncü kişiler arasında kötü niyetle ve zincirleme olarak devredilmesinde ise, bu şahıslardan her biri aleyhine iptal davası açılabilir. Tasarrufun iptali davasına konu olan bir taşınmaz birkaç kez el değiştirmişse, mecburi dava arkadaşlığı⁸⁵ nedeniyle, amme borçlusu ile doğrudan veya dolaylı olarak işlem yapan kişiler aleyhine dava açılmalıdır.⁸⁶ Kötü niyetli üçüncü kişiler, kendilerinden öncekilerin tasarruflarının iptal davasına konu olabileceğini bilen veya bilmesi gereken kişilerdir. Üçüncü kişilerin kötü niyet sahibi

olduğunun ispatı da davacıya düşer. Üçüncü kişilerin kötü niyetli olduğu davacı tarafından her türlü delille ispat edilebilir.

d. Amme Borçlusunun Davalı Olması

6183 sayılı kanunun 25. maddesinde tasarrufun iptali davasının kime ya da kimlere karşı açılacağı düzenlenmiştir. 6183 sayılı kanunun 25. maddesinde her ne kadar "hakkında iptal davası açılacak kişiler" arasında "borçlu" öngörülmemiş ise de, iİK'ya göre açılacak iptal davalarında da borçlu, zorunlu dava arkadaşı olarak davada, davalı olarak gösterilmelidir. Amme borçlusu, kendisi ile hukuki ilişkide bulunduğu ya da ödeme yaptığı kimselerle birlikte mecburi dava arkadaşıdır. Davalı olarak amme borçlusunun da davaya katılmasının sağlanması, savunma imkânından yararlandırılması gerekir.⁸⁷ Zira iptal davasının sonucu hükümsüz sayılan işlemin lehtarı ya da kendisine ödeme yapılan kişiler kadar yaptığı işlemler ya da ödemeler iptal edilen amme borçlusunu da ilgilendirir. Tasarrufun iptaline ilişkin olarak verilecek kararın amme borçlusunun haklarını doğrudan etkileyeceği kuşkusuzdur. Dava sonucunda verilecek karar doğrudan amme borçlusunu ilgilendirdiğinden, amme borçlusunun da davalı olarak gösterilmesi gerekir. Tasarrufun iptal edilecek bölümü konusunda amme borçlusunun savunmasının alınması ve göstereceği delillerin tartışılması hukukun temel ilkelerindendir.⁸⁸ Mecburi dava arkadaşı olan amme borçlusunun davalı olarak gösterilmemiş olması halinde, kendisine karşı ayrı dava açılmasına gerek yoktur; davaya dâhil edilerek dava dilekçesinin tebliğ edilmesi ve duruşmaya çağırılması yeterlidir.⁸⁹ Amme borçlusunun ölmesi halinde, husumetin mirası reddetmemiş kanunî ya da mansup mirasçılara yöneltilmesi gerekir. Ayrıca, amme borçlusu hakkında iflâs davasının açılmış olması, tasarrufun iptali davasının açılmasına engel değildir. Ancak amme borçlusu hakkında iflâs kararı verilip verilmemesine göre, tasarrufun iptali talebinin değerlendirilmesi gerekir.⁹⁰

⁸⁴ Karataş, Ertekin, a.g.e., s. 310.

⁸⁵ 6100 sayılı HMK'nın 58. maddesi çerçevesinde; maddi hukuka göre bir hakkın birden fazla kimse tarafından birlikte kullanılması veya birden fazla kimseye karşı birlikte ileri sürülmesi ve tamamı hakkında tek hüküm verilmesi gereken hallerde mecburi dava arkadaşlığı vardır.

⁸⁶ Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 25.10.2005 tarih ve 2005/4421-5715 sayılı kararı.

⁸⁷ Yargıtay (14). Hukuk Dairesi'nin 04.03.1996 tarih ve 1996/1126-1085 sayılı kararı; Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 15.04.1998 tarih ve 1998/1143-1444 sayılı kararı.

⁸⁸ Karataş, Ertekin, a.g.e., s. 296-297.

⁸⁹ Yargıtay (17). Hukuk Dairesi'nin 25.10.2007 tarih ve 2007/3239-3212 sayılı kararı.

⁹⁰ Karataş, Ertekin, a.g.e., s. 309.

e. Davalılar Arasındaki Münasebet

Davalılar arasında mecburî dava arkadaşlığı vardır.⁹¹ Bu nedenle, taraf teşkili sağlanmadan karar verilemez. Davanın eksik hasım ile açılmış olması halinde, mahkeme tarafından kendilerine husumet yönetilmesi gerekenler hakkında davacı alacaklı amme idaresine ayrıca dava açtırılmaksızın, sadece bunların davaya dâhil edilmesi suretiyle kendilerine tebligat yapılarak, davanın yürütülmesinin sağlanması gerekir. Bu husus, mecburi dava arkadaşlığının bir sonucudur.

f. Görevli ve Yetkili Mahkeme

6183 sayılı kanunun 24. maddesine göre; alacaklı amme idaresinin, amme borçlusunun kanunda sayılan sebeplerle hükümsüz sayılan tasarruf ve işlemlerinin iptali için asliye hukuk mahkemesinde dava açması ve bu davanın başka işlere kıyasla öncelikle görülmesi gerekir.⁹² Kanunda tasarrufun iptali davaları yönünden herhangi bir yetki kuralı yoktur. Bu nedenle, kanunda belirtilen tasarrufların hükümsüzlüğüne karar verilmesini sağlamak amacıyla açılan tasarrufun iptali davalarında yetkili mahkemenin, 6100 sayılı HMK'ya göre belirlenmesi gerekir. Buna göre her dava kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, açıldığı tarihte davalının ikametgâhı sayılan yer mahkemesinde görülür. Tasarrufun iptali davası, aynı nitelikte bir dava olmadığından,⁹³ iptali istenen tasarruf bir taşınmaza ilişkin bile olsa, davanın davalının ikametgâhında açılması; tasarrufun iptali davasında, taşınmazın bulunduğu yer mahkemesine dair kesin yetki kuralının (HMK m. 12) uygulanmaması gerekir.⁹⁴

iptal davası istihkak davasına karşı iİK'nın 97/17 maddesine göre karşılık dava olarak açılmışsa, o zaman iptal davasına da icra mahkemesinde bakılır. Ancak iptal davası sora cetveline itiraz davası (iİK m. 235) şeklinde açılmışsa, o zaman bu davaya iflasa karar verilen yerdeki ticaret mahkemesinde bakılır.⁹⁵

g. Dava Açma Süresi

Tasarrufun iptali davasının açılmasına ilişkin olarak iki ayrı süre vardır. Bunlardan birincisi, 6183 sayılı kanunun 26. maddesinde yer alan beş yıllık süre; ikincisi ise aynı kanunun 27 ve 29. maddelerinde yer alan iki yıllık sürelerdir. Bunlardan birincisi, davanın açılması için gerekli olan süredir; ikincisi ise, dava konusu yapılması muhtemel olan tasarrufun hangi zaman diliminde yapılması gerektiğine ilişkin süredir. 6183 sayılı kanunun 26. maddesinde, aynı kanunun 27, 28, 29 ve 30. maddelerinde belirtilen tasarrufların yapıldığı tarihten itibaren beş yıl geçmesinden sonra, bu işlemlerin hükümsüzlüğünü iddia ederek tasarrufun iptali davası açılmayacağı belirtilmiştir. Buna göre, kanunda sayılan tasarrufların iptali için dava açma süresi beş yıldır. 6183 sayılı kanunun 26. maddesinde, hükümsüz sayılan tasarruflar hakkında açılacak tasarrufun iptali davası için kabul edilen beş yıllık dava açma süresinin, maddenin kenar başlığında "Hükümsüz Sayılmada Zamanaşımı" ifadesinin yer almasına rağmen, zamanaşımı değil, hak düşürücü süre olduğu kabul edilmelidir.⁹⁶ Hükümde belirtilen süre içinde dava açılmadığı takdirde artık yargı yoluna başvurma imkânı kalmaz. Bu sürede dava açma hakkının kullanılmaması halinde, bu hak düşer; mahkemenin davanın süresinde açılıp açılmadığını re'sen dikkate alması gerekir. 6183 sayılı kanunda amme alacakları için kabul edilen tahsil zamanaşımının kesilmesine (m.103) ve durmasına (m.104) ilişkin hükümler bu süre için geçerli değildir. Bu maddenin kenar başlığının iİK'nın 284. maddesinde yer alan "Hak Düşürücü Müddet"e uygun olarak "Hükümsüz sayılmada hak düşürücü müddet" olarak değiştirilmesi doğru olur.⁹⁷ Madde kenar başlığının "Dava Açma Süresi" olarak değiştirilmesinin daha anlaşılır ve uygun olacağı da savunulmuştur.⁹⁸ Tasarrufun iptali davasına konu olabilen bir kısım tasarrufların hangi süre içinde yapılması gerektiğine ilişkin olarak kabul edilmiş olan ödeme süresinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıllık sürenin bir dava açma

⁹¹ Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 09.06.2003 tarih ve 2003/1574-3078 sayılı kararı.

⁹² "6183 sayılı kanunun 24. maddesi hükmü ve özel nitelikteki iş mahkemelerinin bu maddedeki umumi mahkemeler kapsamında değerlendirilemeyeceği yasal gerçeği karşısında, uyumsuzluğun iş mahkemesinde çözümlenemeyeceği düşünülmeksizin, işin esasına girilip yazılı şekilde karar verilmiş olması usule ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir.", Yargıtay (10). Hukuk Dairesi'nin 29.03.2005 tarih ve 2005/476-3303 sayılı kararı.

⁹³ Coşkun, a.g.e., s. 263.

⁹⁴ Karataş, Ertekin, a.g.e., s. 292; Tombaloğlu, a.g.e., s. 300-301.

⁹⁵ Tombaloğlu, a.g.e., s. 300.

⁹⁶ Candan, a.g.e., 154; Karataş, Ertekin, a.g.e., s. 329 Özdemir, a.g.e., s. 122.

⁹⁷ Karataş, Ertekin, a.g.e., s. 329.

⁹⁸ Karakoç, a.g.m., s. 414.

süresi olmadığı açıktır. Bu süre, hükümsüz saydırılmak istenen tasarrufların yapılması konusunda usule ilişkin bir süredir. Bu itibarla, iki yıllık süre, niteliği itibarıyla beş yıllık dava açma süresinden farklıdır. Bu iki sürenin aynı nitelikte süreler olduğu düşünülemez. Bu sürelerden biri tasarrufun iptali davasının hangi süre içinde açılması; diğeri ise, tasarrufun iptali davasına konu olabilecek bir tasarrufun hangi zaman diliminde yapılmış olması gerektiğine ilişkindir.⁹⁹ Beş yıllık sürenin 6183 sayılı kanunun 27 ve 29. maddelerinde belirtilen iki yıllık süreler ile çatışması halinde, iki yıllık sürenin uygulanması gerekir. Zira 6183 sayılı kanunun 27 ve 29. maddelerinde yer alan süreler 26. maddede belirtilen süreye göre daha özeldir ve bu sürelerle bağlı olarak yapılan iptallerde 26. maddedeki hükmün uygulama imkânı kalmaz.¹⁰⁰

VI. TASARRUFUN İPTALİ DAVASININ SONUÇLARI

1. Genel Olarak

iptal davalarında borçlunun yaptığı tasarruflardan zarar gören alacaklı amme idaresi tıpkı muvazaa hukuki sebebine dayalı davalarda olduğu gibi amme borçlusunun yaptığı tasarrufu, açacağı dava ile iptal ettirip, hükümsüz hale getirilmesini sağlayabilir. İlk bakışta iptal davaları ile muvazaa davaları arasında bir benzerlik gözlenmekte ise de, bu benzerlik her iki tür davanın izlediği amaçtan ileri gelir. 6183 sayılı kanunun 24. maddesinde düzenlenen iptal davaları, amme borçlusu tarafından ciddi ve geçerli olarak yapılmış bazı tasarruf muamelelerinin hükümsüz kılınması için açılır. Oysa muvazaanın mahkeme kararı ile tespit ettirilmesi davası, alacaklı ve borçlunun yaptığı tasarruf muamelesinin gerçek halde hiç yapılmamış olduğunu tespit ettirmeyi amaçlar.¹⁰¹ Muvazaa davaları ile tasarrufun iptali davaları arasındaki önemli fark, iptal davalarının hukuken geçerli işlemlere karşı açılmasına karşılık muvazaa davalarının gerçekte olmayan ve bu nedenle de aslında hukuken geçersiz olan işlemlere karşı açılmasıdır.

iptal davası taşınır veya taşınmaz mala ilişkin ise de, bu malların aynı ile ilgili bir dava değildir.¹⁰²

iptal davası, borçlunun hukuki muamelelerinin sonuçlarını bertaraf edici nitelikte bir dava sayılmaz. Böyle olsa idi, iptal kararı ile örneğin taşınmazın mülkiyeti alacaklıya geçer ve tapu kaydının iptali gerekir idi. Halbuki tasarrufun hükümsüzlüğü kararı ile, müktesip (malı edinen) alacaklının alacağını ammeye olan borçla sınırlı olmak üzere, ödeme yükümü altına girer ve böylece alacaklı, müktesibin davaya konu olan malını 6183 sayılı kanuna göre sattırıp alacağını alma yetkisi kazanır. iptal davası mülkiyet kazandırıcı işleme etkili değildir. Davadan önceki malik, malın mülkiyetini muhafaza eder. Mülkiyet ne iptal davacısına ve ne de borçluya döner.¹⁰³ Borçlu amme idaresi tarafından kabul edilebilir bir teminat gösterebiliyor ya da mal varlığı haczedilip satıldığında borcunu karşılamaya yetecek durumda ise, yapmış olduğu tasarrufun hükümsüz sayılması ve iptali için dava açılmasına gerek yoktur. Amme borçlusunun borcuna karşılık yapılan hacizden sonra amme borçlusunun bahse konu malı kendisine sattığı ve haczedilen malın kendisine ait olduğu iddiası ile üçüncü bir kişi istihkak davası açabilir. Bu durumda idare haczedilen malın amme borçlusuna ait olduğu iddiasıyla tasarrufun iptali davası açar. Tasarrufun iptali davasını açan amme alacaklısı iptal şartlarının gerçekleştiğini ispatlamak zorundadır. Eş anlatımla, burada ispat külfeti amme alacaklısının üzerindedir. Tasarrufun iptali davasının kabulü halinde mahkemece tasarrufun iptalinden başka ayrıca tasarruf konusu malın haczine karar verilemez. Zira tasarrufun iptali davası sabit olduğu takdirde davacı alacaklı amme idaresi davaya konu mal üzerinde cebri icra yoluyla hakkını elde eder.¹⁰⁴ Mahkemece tasarrufun iptalinin yanında tescil hükmü de kurulamaz.¹⁰⁵

Amme borçlusundan malı edinen, tahsil edilemeyen borcu ödeyerek açılmış olan iptal davasını sona erdirebilir. Aksi takdirde malı satın alanın iyniyetli olup olmamasına bakılmaksızın iptal davası sonucunda malın mülkiyeti malı edinende kalmakla beraber alacaklı amme idaresi haciz ve satış işlemini müteakip amme alacağını tahsil eder. Satışın ardından amme alacağına yetecek kaddarından fazla bir para artması durumunda, bu para amme borçlusundan malı edinene verilir.

⁹⁹ Karakoç, a.g.m., s. 414.

¹⁰⁰ Karataş, Ertekin, a.g.e., s. 331.

¹⁰¹ Yargıtay (4). Hukuk Dairesi'nin 30.05.1977 tarih ve 1976/11500 Esas, 1977/3670 Karar sayılı kararı.

¹⁰² Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 01.07.1997 tarih ve 1997/3102-3397 sayılı kararı.

¹⁰³ Yargıtay (17). Hukuk Dairesi'nin 21.01.2008 tarih ve 2007/5529 Esas, 2008/178 Karar sayılı kararı; Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 22.04.1998 tarih ve 1998/1262-1598 sayılı kararı; Yargıtay (4). Hukuk Dairesi'nin 30.05.1977 tarih ve 1976/11500 Esas, 1977/3670 Karar sayılı kararı.

¹⁰⁴ Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 15.12.1997 tarih ve 1997/5197-5407 Karar sayılı kararı.

¹⁰⁵ Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 03.06.2003 tarih ve 2003/1392-2953 sayılı kararı.

Amme borçlusunun amme alacağının tahsilini engellemeye ya da zorlaştırmaya yönelik tasarruf ve işlemlerde bulunması halinde, alacaklı amme idaresine, bu tasarruf ve işlemlerin iptali için dava açma hakkı tanınır. 6183 sayılı kanunun 24-31. maddelerinde düzenlenen tasarrufun iptali davasına ilişkin hükümler iiK'nun 277-284. maddelerinde düzenlenen iptal davasına¹⁰⁶ ilişkin hükümlere benzerlik gösterir. Borçlu ile hukukî muameleye girmiş kişilerin iyi niyetli olup olmamaları bakımından da iiK'dan farklı olarak amme alacaklısı lehine bazı hükümlere yer verilmiştir. Hükümsüz sayılan tasarrufların iptalinde alacaklı amme idaresinin davacı; üçüncü kişilerin ise, davalı olduğuna dikkat edilmesi gerekir. Amme borçlusunun yaptığı tasarrufların amme alacaklısı bakımından hükümsüz sayılmasına ilişkin olan tasarrufun iptali davası, amme alacaklısına yönelik olmakla beraber, amme borçlusu ve üçüncü kişiler hakkında farklı sonuçlar doğurur.

2. Amme Alacaklısı Bakımından

Dava amme alacaklısı lehine sonuçlanırsa, tasarrufun iptali davasına konu taşınır veya taşınmaz mal haczedilir ve satılır.¹⁰⁷ Malın amme borçlusunun veya üçüncü kişinin uhdesinde olması haciz işlemini etkilemez. Haciz işlemi amme alacağının parasal karşılığını (alacak aslı ve ferilelerini) aşmayacak miktarda yapılır. Amme borçlusu hükmü temyiz etse dahi hükmün kesinleşmesi beklenmeden haciz ve satış gerçekleştirilir.

iptal davasını açarken, alacaklı amme idaresinin amacı, malın mülkiyetine sahip olmak değil, amme borçlusunun tasarrufunun hükümsüzlüğünü ispat etmek suretiyle amme alacağının parasal karşılığını tahsil etmektir. Bu nedenle, tasarrufun iptali davası aynı nitelikte değil, kişisel ve nispi bir davadır. Dava, amme alacaklısı aleyhine sonuçlanırsa, tasarrufun iptali davası açılırken amme idaresi tarafından alınmış olan ihtiyati haciz kararı derhal kaldırılır.

iiK'nun 283. maddesinde "davacı, iptal davası sabit olduğu takdirde, bu davaya konu teşkil eden mal üzerinde cebri icra yoluyla hakkını almak yetkisini elde eder ve davanın konusu gayrimenkul ise, davalı üçüncü şahıs üzerindeki kaydın tashihi-

ne mahal olmadan o gayrimenkulün haciz ve satışını isteyebilir." hükmüne yer verilmiştir. Davaya konu mal ister borçlu ister üçüncü kişi elinde olsun, tasarrufun iptali davasının kabulü halinde alacaklı bunu derhal haczettirmek hakkına sahiptir. 6183 sayılı kanunda benzer bir hüküm yok ise de, açılan tasarrufun iptali davasının alacaklı amme idaresinin lehine sonuçlanması halinde, üçüncü kişide bulunan taşınır mala derhal haciz uygulayarak satışı yoluna gidebilir. Ancak davanın konusu taşınmaz ise, taşınmazın mülkiyeti üçüncü kişiye geçmiş ve tapu kütüğüne yazılmış olduğundan, alacaklı amme idaresinin alacağını temin için taşınmazın tapu kaydının iptalini istemesi mümkün değildir. 6183 sayılı kanunda bu konuda herhangi bir hüküm yoktur. 6183 sayılı kanunun 31. maddesinin yorumlanmasında iiK'nun 283. maddesinden yararlanılmalıdır.¹⁰⁸ Tasarrufun iptali davasının açılmasını gerektiren hallerin varlığı ihtiyatî haciz nedenidir. iptali istenen işlem ve tasarrufun konusunu oluşturan mallar; bu mallar elden çıkartılmış ise, elden çıkarmanın (üçüncü kişinin) diğer malları üzerine ihtiyatî haciz uygulanarak amme alacağı güvence altına alınır (6183 sayılı kanun m. 13/7). Ancak bu uygulamanın yapılabilmesi için, tasarrufun iptali davasının süresi içinde açılması; aksi halde ihtiyatî haczin kaldırılması gerekir. Alacaklı amme idaresinin açtığı tasarrufun iptali davasını kaybetmesi halinde, davanın açılması üzerine uygulanmış olan ihtiyatî haciz kaldırılmalıdır. Tasarrufun iptali davasının amme alacaklısı idare lehine sonuçlanması halinde, dava konusu tasarrufların takip konusu amme alacağının miktarı ile sınırlı olarak iptal edilmesi gerekir. Bu miktar, amme borçlusu adına tahakkuk eden amme alacağı aslı ile fer'ilerinden ibarettir. Açılan tasarrufun iptali davasının lehe sonuçlanması halinde, alacaklı amme idaresi dava konusu taşınır malı cebren tahsil yoluyla paraya çevirerek alacağını tahsil edebilme hakkı elde eder. Dava konusu taşınmaz mal ise, tapu kaydının düzeltilmesine gerek olmadan, alacaklı amme idaresinin taşınmaz malı haczetmek ve satışını yapmak suretiyle alacağını tahsil etmesi mümkündür.¹⁰⁹ Tasarrufun iptaline ilişkin hükmün kesinleşmesine gerek olmadan alacaklı amme idaresi tarafından dava konusu şeyin haczedilmesi ve satışı mümkündür.¹¹⁰ Açılan

¹⁰⁶ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Erhan Günay: Tasarrufun iptali Davası (Borçlu Muvazaası), Ankara, Nisan, 2014; Timuçin Muşul: icra ve iflas Hukukunda Tasarrufun iptali Davaları, Ankara, Haziran, 2015; Hasan Özkan: Tasarrufun iptali Davaları, İstanbul, Şubat, 2014; Bilge Umar: Türk icra-iflas Hukukunda iptal Davası, İstanbul, 1963; Talih Uyar: icra ve iflâs Hukukunda iptal Davaları, Manisa, 1984; M. Kâmil Yıldırım: icra ve iflas Hukukunda iptal Davaları, İstanbul, 1995.

¹⁰⁷ Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 11.05.1998 tarih ve 1998/1847-1925 sayılı kararı.

¹⁰⁸ Karataş, Ertekin, a.g.e., s. 373-374.

¹⁰⁹ Karataş, Ertekin, a.g.e., s. 375.

tasarrufun iptali davasının reddedilmesi halinde, alacaklı amme idaresi, amme borçlusundan tahsil edememiş olduğu amme alacağını tahsil edebilmek için amme borçlusunun yeni mal edinmesini beklemek durumundadır.¹¹⁰

3. Amme Borçlusu Bakımından

Dava, alacaklı amme idaresi lehine sonuçlanır- sa, 6183 sayılı kanunun amme alacağının tahsiline engel olanlar için düzenlenmiş olan 110. maddesi uygulanır. Buna göre; amme alacağının tahsili için hakkında takip muamelelerine başlanan borçlu kısmen veya tamamen tahsile engel olmak veya tahsili zorlaştırmak maksadıyla mallarından bir kısmını veya tamamını;

- Mülkünden çıkararak, telef ederek (yok ederek) veya değerden düşürerek gerçek surette,

- Gizleyerek, kaçırarak, muvazaa yolu ile başkasının uhdesine geçirerek veya aslı olmayan borçları ikrar ederek, yahut alındılar vererek gerçeğe aykırı surette, varlığını yok eder veya azaltır ve geri kalan mallar borcu karşılamaya yetmezse altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

6183 sayılı kanunda yer alan tasarrufun iptali davaları, borçlunun üçüncü kişilerle yaptığı tasarruflarla ilgilidir. Üçüncü kişilere geçen mülkiyetin iptali değil, borçlunun giriştiği işlem davaya konu edilir. Dava sonucu tasarrufun iptal edilmesi ile mülkiyet borçluya geçmez, maldan alacaklının alacağının tahsiline imkân sağlar. Tapu kaydının düzeltilmesi amacı aşan bir sonuç doğurur ve üçüncü kişinin mağdur olmasına yol açar. Tapu kaydı düzeltilmeden taşınmazın satılması ve satış bedeli amme alacağından fazla olması halinde, artan kısmın amme borçlusuna değil, malın mülkiyeti kendisinde olan üçüncü kişiye ödenmesi gerekir. Tasarrufun iptali davasından amaç, malın mülkiyetinin amme borçlusuna geçmesini sağlamak değil, amme alacağının tahsilini; amme alacağının tahsiline yetecek kadar bir malın alacağın tahsilinde kullanılmasını sağlamaktır. Birbirinden ayrılabilen malların tek tasarrufla devredilmiş olması durumunda bütün mallar için değil, amme alacağının tahsiline yetecek kadar mal için tasarrufun iptali davası açılması gerekir. Aynı durum taşınır mallar için de geçerlidir. Tasarrufun iptali davasının amme borçlusu açısından bir başka so-

nucu da, 6183 sayılı kanunun 110. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, "Amme alacağının tahsili için hakkında takip muamelelerine başlanan borçlu kısmen veya tamamen tahsile engel olmak veya tahsili zorlaştırmak maksadıyla mallarından bir kısmını veya tamamını, mülkünden çıkararak, telef ederek yahut değerden düşürerek gerçek surette, gizleyerek, kaçırarak muvazaa yolu ile başkasının uhdesine geçirerek veya aslı olmayan borçları ikrar ederek, yahut alındılar vererek gerçeğe aykırı surette, varlığını yok eder veya azaltır ve geri kalan mallar borcu karşılamaya yetmezse üç aydan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır ve tevellüt eden zarar az ise verilecek ceza yarısına kadar indirilerek, eğer pek fahiş ise yarısına kadar artırılarak hükmolunur. Belirtilen hükme göre takip yapılmış olması hali, alacaklı amme idaresinin borçluya güvenini sarsacağından, borçlunun ileride tahakkuk edecek amme borçlarına ihtiyatı tahakkuk uygulanmasını gerektirir; ihtiyatı tahakkuk uygulanması ise, ihtiyaten tahakkuk ettirilen tutar kadar amme alacağının korunması amacıyla ihtiyatı haczi gerektirir.

4. Üçüncü Kişiler Bakımından

6183 sayılı kanunun 31. maddesine göre; iptal davasına konu olan tasarruf ve muameleler açılan dava neticesinde hükümsüz sayılarak iptal ettirildiği takdirde bu tasarruf ve muamelelerden yararlanan üçüncü kişiler elde ettikleri şeyleri aynen iade etmeye mecburdurlar. Örneğin; tasarrufun konusu taşınmaz mülkiyeti olduğu takdirde bunun alacaklı idarenin satış komisyonu aracılığı ile satışı yapılacak kamu alacağı, satış masrafları vs. varsa diğer ayrıntıları alacaklı kamu idaresine ödenir, geriye kalan olursa borçluya değil, tapu maliki üçüncü kişiye geri verilir. Eğer üçüncü kişiler elde ettikleri malları elden çıkarmışlarsa takdir edilecek bedelini ödemek zorundadırlar.

Tasarrufun iptali davasının konusu olan malın üçüncü bir kişi tarafından dördüncü bir kişinin uhdesine geçirilmesi durumunda ise, amme alacaklısının, dördüncü kişinin kötünietli olduğunu, yani dava konusu malı kendisine devreden üçüncü kişi ile borçlu arasındaki tasarrufun iptale tâbi olduğunu bildiğini ispat etmesi zorunludur. Dördüncü kişinin kötünietli olduğu yeterli ve geçerli delillerle kanıtlanamadığı durumlarda dördüncü kişi hakkında açılan davanın reddine karar verilir. ispat yükü davayı açan alacaklı idareye aittir.¹¹²

¹¹⁰ Karataş, Ertekin, a.g.e., s. 376.

¹¹¹ Karakoç, a.g.m., s. 417.

¹¹² Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 22.03.2005 tarih ve 2004/6529 Esas, 2005/1708 Karar sayılı kararı.

Alacaklı amme idaresi tarafından açılan tasarrufun iptali davası sonucunda, amme borçlusunun dava konusu edilen tasarruf ve işlemlerinin mahkeme tarafından iptal edilmesi durumunda, bu tasarruf ve işlemlerden yararlanmış olanlar;

- Bu tasarruf ve işlemlerden elde ettiklerini,
- Elde ettiklerini ellerinden çıkarmışlarsa, bunların takdir edilecek değerini,

6183 sayılı kanunun 31. maddesi çerçevesinde (alacaklı amme idaresine) vermeye mecburdur.

SONUÇ

6183 sayılı kanunun 24. maddesi ve takip eden maddelerinde düzenlenen iptal davasının açılabilmesi için amme borçlusunun idare tarafından kendisinden mal beyanında bulunması istendikten sonra süresi içerisinde mal beyanında bulunmamış olması veya hacze elverişli malı olmadığını bildirmesi ya da mal beyanında bulunmakla beraber beyan ettiği malın takdir edilen değerinin borcuna yetmediğinin anlaşılması gerekir. Amme alacağının kesinleşmiş ve ödenmemiş olması şarttır. Hakkında takibat kesinleşen amme borçluları aciz halinde sayılır. 6183 sayılı kanuna göre aciz belgesi düzenlenmesi zorunluluğu yoktur. Haciz tutanağı aciz belgesi yerine geçer.¹¹³

Tasarrufun iptali davaları kişisel hakka dayalıdır, davaya konu olan malın aynı ile ilgili değildir. Tasarrufun iptali davasının amme alacaklısı lehine sonuçlanması durumunda hukuken geçerli olan bir akit hükümsüz hale gelir. Borçlu ile üçüncü kişi arasındaki mevcut sözleşme hukuken geçerlidir. Tasarrufun iptali istemiyle açılan bir davada, mahkemece iptal yönünde karar verilirse, alacaklı amme idaresi davaya konu malın üzerinde cebri satış yoluyla hakkını alma yetkisine sahip olur. Dava konusu olan mal gayrimenkul olduğu takdirde, amme alacaklısı borçlunun üçüncü kişiye sattığı bu mal üzerindeki tapu kaydının düzeltilmesine gerek olmaksızın (tapu iptali gerekmez) haciz ve satış işlemini gerçekleştirir. Elde edilen tutardan amme alacağı satış masrafları vb. çıktıktan sonra geri kalan parasal tutar var ise, tapu maliki üçüncü kişiye verilir. Tasarrufun iptali yönünde karar veren mahkeme amme alacağının asıl ve ferilerine yetecek miktarda tasarrufun iptaline karar vermek durumundadır. Amme borçlusunun yaptığı tasarrufun amme alacağını aşan kısmının iptali söz konusu değildir.

Amme alacaklarının beyanı ve/veya ödenmesi

konusunda bir ihtilaf çıkıp, sorun yargıya intikal ettiğinde, kamu alacağının kanunlarda belirtilmiş ve ödemenin yapılması gereken normal ödeme süresi değişecek, bazen ödeme süresi bir veya birkaç yıl ileri bir tarihe kayabilecektir. idarenin iptal davası açarken normal ödeme süresine göre mi, yoksa uyumsuzluk konusu olması nedeniyle ötelenmiş ödeme süresine göre mi hareket etmesi gerektiği konusunda yasa metninde açıklayıcı bir düzenlemeye gidilmesi, idare mükellef arasında iptal davasına konu tasarrufun hangi ödeme süresine göre (normal ya da ötelenmiş) iptale konu olacağı hususunda yeni ihtilafları önleyecektir.

Ayrıca, amme idaresi tarafından açılan tasarrufun iptali davası idare lehine sonuçlanırsa, idarenin iptale konu ettiği tasarrufların geçmiş iki yılla sınırlandırılması, yargılama neticesinde ödeme süresi yenilenmiş ihtilaflar açısından, ödeme süresini yenileyen bazı durumlarda yeni çıkan ödeme süresiyle, normal ödeme süresinden önce yapılmış olan tasarrufların iptaline engel teşkil eder. Bu tür durumlarda iki yıllık süreye geçmişe dönük olarak o ödeme süresinin uzamasına sebep olan ve idare mükellef arasında idari yargıya intikal eden olayın vuku tarihine kadar esneklik kazandırılması, geriye dönük süre uzatımı şeklinde bir hükmün kanuna eklenmesi yerinde olur.

Tasarrufun iptali davasının açılabilmesi aşağıdaki şartlar tahakkuk etmiş olmalıdır:

- Amme alacağının ödeme vadesi geçmiş olmasına rağmen tahsil edil(e)memiş olması,
 - Malvarlığı araştırmasına rağmen borçlunun malının bulunmaması veya borca yetmediğini anlaşılması,
 - Bu şartların varlığı halinde 6183 sayılı kanunun 13/7 maddesine göre ihtiyati haciz uygulanması,
 - Ödeme süresinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıl içinde gerçekleştirilen tasarruf işlemlerini kapsaması,
 - ilgili alacaklı amme idaresince açılması,
 - Tasarruf tarihinden itibaren en geç beş yıl içinde açılması,
- gerekir.

6183 sayılı kanunun 24-31. maddeleri ile iiK'nun 277-284. maddelerinde düzenlenen tasarrufun iptali davaları, alacaklıların alacaklılarını

¹¹³ Yargıtay (15). Hukuk Dairesi'nin 24.06.2003 tarih ve 2003/1643-3472 sayılı kararı.

tahsil edebilmelerini güçleştiren ya da imkânsız hale getiren bazı tasarruflarının hükümsüz hale gelmesini sağlayan bir dava şeklidir. 6183 sayılı kanunun düzenlediği tasarrufun iptali davaları ile, amme alacağını ödememiş borçlulardan, süresinde veya hapisle tazyikine rağmen mal beyanında bulunmayanlarla malı bulunmadığını bildiren ya da beyan ettiği malların borcuna yetmediği anlaşılanların ödeme süresinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıl içinde veya ödeme süresinin başlamasından sonra yaptıkları ivazsız ya da bağışlama yahut hükümsüz sayılan diğer tasarruflar ile amme alacağının bir kısmının ya da tamamının tahsiline imkân bırakmamak amacıyla borçlu tarafından yapılan tek taraflı hukukî işlemlerle borçlunun amacını bilen veya bilmesi gereken kimselerle yapılan bütün hukukî işlemlerin tarihleri ne olursa olsun hükümsüzlüğünü sağlamak ve bu yolla kamu alacağını tahsil etmek amaçlanır.

Genel icra hukuku ile 6183 sayılı kanunda yer alan tasarrufun iptali davalarında uygulanacak yöntem ve güdülen amaç birbirine benzer. Ancak, 6183 sayılı kanunda kamu hizmetlerinin finansman kaynağı olan amme alacaklarının tahsili amacıyla açılması gereken tasarrufun iptali davalarının şartları ve sonuçları genel icra hukukuna göre farklılıklar gösterir. Nitekim imtiyazlı bir alacak olarak nitelendirilen amme alacağının tahsilinde kamu yararına birtakım öncelikler ve ayrıcalıklar tanınmazı doğal karşılanmalıdır. 6183 sayılı kanunda tasarrufun iptali davasının açılabilmesi için öncelikle kesinleşmiş bir amme alacağının varlığı gereklidir. Tasarrufun iptali davasının açılabilmesi için sadece tahakkuk etmiş ve/ya da sadece vadesinde ödenmemiş olmanın yeterli sayılmayıp, alacağın kesinleşmiş olması şartı da aranmak zorundadır. Zira uyuşmazlık konusu olan amme alacaklarının tahakkuk etmiş olması, her zaman kesinleştiği anlamına gelmez. Tasarrufun iptali davasının açılabilmesi, vadesinde ödenmemiş bir amme alacağının varlığına ve amme borçlusunun haczedilebilir malvarlığının borcunu ödemeye yetmemesi şartına bağlıdır. Henüz kesinleşmiş ve vadesinde ödenmemiş bir amme alacağı bulunmuyor ise, tasarrufun iptali davası açılamaz. Ayrıca vadesinde ödenmemiş olan amme alacağının varlığı da mutlaka tasarrufun iptali davası açılmasını zorunlu kılmaz. Amme borçlusunun haczedilebilir malvarlığı borcunu karşılamaya yeterse, tasarrufun iptali davası açmaya gerek yoktur. Vadesinde ödenmediği gerekçesiyle ödeme emri ile takip edilmeye başlamış olan amme borcunun amme borçlusu veya

sorumlu tarafından ödenmesi halinde tasarrufun iptali davası açılmasına da gerek kalmaz. Kaldı ki, tasarrufun iptali davası açıldıktan sonra ve henüz karar verilmeden, kamu borcunun ödenmesi halinde de, davaya devam edilmesine gerek yoktur. Tasarrufun iptali davasının amacı, vadesinde ödenmemiş amme alacağının tahsilini sağlamaya aracılık eder. Vadesinde ödenmemiş amme borcunun ödenmesi veya cebren tahsil imkânı var olduğu sürece, iptal davasının açılmasına gerek yoktur. Tasarrufun iptali davasının amacı, iptale konu tasarruflarla amme borçlusunun üçüncü kişilere devretmiş olduğu mal veya hak üzerinde davacı amme alacaklısının cebren tahsil yolu ile alacağını alma yetkisini elde etmesinin sağlanmasıdır. Amme borçlusu tarafından yapılan tasarrufun iptal edilmesi halinde, davacı (alacaklı amme idaresi) dava konusu edilen mal üzerinden, alacağını cebren tahsil yoluyla elde edebilme imkânına kavuşur.¹¹⁴

6183 sayılı 28 ve 29. maddelerinde sayılan tasarrufların iptalinde, amme borçlusunun ya da onunla ilişkiye giren kişilerin kötü niyetli olup olmadığının önemi olmamasına rağmen; 30. maddesinde borçlunun kötü niyetle yaptığı hileli tasarrufların iptali düzenlenmiştir. Bu nedenle, borçlunun malı bulunmadığı veya borca yetmediği takdirde amme alacağının bir kısmının veya tamamının tahsiline imkân bırakmamak amacıyla borçlu tarafından yapılan tek taraflı işlemlerle borçlunun amacını bilen veya bilmesi gereken kimselerle yapılan bütün işlemler, tarihleri ne olursa olsun hükümsüz sayılır. Bununla birlikte, tasarrufun tarihi ne olursa olsun tasarrufun iptali davası açma hakkı, tasarrufun yapıldığı tarihten itibaren beş yıl ile sınırlı olduğundan, alacaklı amme idarelerinin tasarrufun yapıldığı tarihten itibaren beş yıl içinde tasarrufun iptali davası açmaları gerekir.

Açılan tasarrufun iptali davası sonucu, dava konusu edilen tasarruflar iptal edilirse, dava konusu mallar borçlunun mülkiyetine geri dönmeyiz; davalı üçüncü kişi o malların maliki olarak kalmaya devam eder. Ancak iptal edilmiş olan tasarruf, iptal davasını açmış olan amme alacaklısına karşı hüküm ifade etmez. Dava konusu edilen tasarruf sadece alacaklı bakımından ve alacakla sınırlı olarak hükümsüz sayılır. Tasarrufun iptali davası lehine sonuçlanan amme alacaklısı, tasarruf konusu mal sanki borçlunun mülkiyetinde imiş gibi onu satıp alacağını tahsil etmek hakkını kazanır. Tasarrufun iptali davası sonucunda verilen kararın,

¹¹⁴ Karakoç, a.g.m., s. 422.

iptali gereken işlemin amme alacağı aslı ile fer'ileri toplamı kadarının iptali ile sınırlı olması gerekir. Tasarrufun iptali davasının işlevi, amme borçlusu tarafından yapılan tasarrufun alacaklı amme idaresini bağlamayacağına hükmedilmesini ve amme alacağının tahsiline yetecek miktardaki tasarrufun hükümsüz sayılmasını sağlamaktır.

Ödeme süresinin başlamasından geriye doğru iki yıllık sürenin ne zamandan başlayacağı konusunda bazı tereddütler vardır. Sürenin başlangıcı olarak, amme alacağını/vergiyi doğuran olayın doğumunun değil, ödeme süresinin başladığı tarihin esas alınması gerekir. Ödeme süresinin ne zaman başladığının bilinmesi gerekir. Amme alacaklarının kanunlarda belirtilen normal ödeme süreleri ile uyumsuzluk konusu yapılan amme alacaklarının ödeme süreleri arasında farklılıklar vardır. Bu ödeme sürelerinden hangisinin esas alınması gerektiği konusunda bir açıklık yoktur.¹¹⁵

KAYNAKÇA

Ağar, Serkan: Vergi Tahsilâtından Kaynaklanan Uyuşmazlıklar ve Çözüm Yolları, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, Şubat, 2009.

Candan, Turgut: Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2007.

Coşkun, Mahmut: Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, Güncellenmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Haziran, 2013.

Dönmez, Recai: Vergi icra Hukukunda Haciz Yolu ile Takip, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005.

Duverger, Maurice: Amme Maliyesi, Çeviren: İsmail Hakkı Ülkmen, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1955.

Günay, Erhan: Tasarrufun iptali Davası (Borçlu Muvazaası), Seçkin Yayıncılık, Ankara, Nisan, 2014.

Güneren, Ali: Tasarruf iptal Davaları, Adalet Yayınevi, Ankara, Mayıs, 2008.

Herekmen, Aykut: Genel Vergi Kuramı, Kalite Matbaası, Ankara, 1976.

Karakoç, Yusuf: Genel Vergi Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 7. Baskı, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara, 2014.

Karakoç, Yusuf: Kamu icra Hukukunda Tasarrufun iptali Davası, Prof. Dr. Muallâ Öncel'e Armağan, C. I, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara, 2009.

Karataş, izzet; Ertekin, Erol: Tasarrufun iptali Davaları, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara, 1998.

Muşul, Timuçin: icra ve iflas Hukukunda Tasarrufun iptali Davaları, Adalet Yayınevi, Ankara, Haziran, 2015.

Mutluer, M. Kâmil: Vergi Genel Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Ocak, 2006.

Oktar, S. Ateş: Vergi Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş 10. Baskı, Türkmen Kitabevi, Eylül, 2014.

Onar, Sıddık Sami: idare Hukukunun Umumi Esasları, C. III, 3. Bası, Hak Kitabevi, İstanbul, 1966.

Öncel, Muallâ; Kumrulu, Ahmet; Çağan, Nami: Vergi Hukuku, Gözden Geçirilmiş, Değişiklikler İşlenmiş 23. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, Eylül, 2014.

Öner, Erdoğan: Vergi Hukuku, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Şubat, 2015.

Özbalcı, Yılmaz: Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Yorum ve Açıklamaları, Oluş Yayıncılık, Ankara, Ocak, 2005.

Özdemir, Muharrem: Vergi icra Hukuku, Muhassebe Network Yayınları, İstanbul, Ağustos, 2014.

Özkan, Hasan: Tasarrufun iptali Davaları, Legal Kitabevi, İstanbul, Şubat, 2014.

Savaş, H. Hüseyin: Kamu Alacaklarında iptal Davası (II), Mükellefin Dergisi, S. 87, Mart, 2000.

Şenyüz, Doğan; Yüce, Mehmet; Gerçek, Adnan: Vergi Hukuku (Genel Hükümler), 6. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2015.

Tombaloğlu, Mustafa Lütfi: Amme Alacaklarının Takip ve Tahsil Usulü, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ocak, 2011.

Umar, Bilge: Türk icra-ıflâs Hukukunda iptal Davası, İstanbul, 1963.

Uyar, Talih: icra ve iflâs Hukukunda iptal Dava-

¹¹⁵ Karakoç, a.g.m., s. 423.

ları, Manisa, 1984.

Ünlü, M. Cengiz: Açıklamalı içtihatlı 6183 Sayılı
Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun,
Seçkin Yayıncılık, Ankara, 1995.

Yaz, Dursun Ali: Vergide Doğru Bilinen Yanlış-
lar, 2. Baskı, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Ya-
yınları, İstanbul, 2011.

Yıldırım, M. Kâmil: icra ve iflas Hukukunda iptal
Davaları, Alfa Basım Dağıtım, İstanbul, 1995.